

Understanding the Lived Experiences of Afghan Migrant Women from Domestic Violence: A Phenomenological Study

Azam Pilevari (Corresponding Author)

Assistant Professor of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran (a.pilevari@khu.ac.ir)

Ali Pilvari

PhD Candidate of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran (pilvariali@gmail.com)

Yeganeh Javid

Bachelor of Social Work, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran (Yeganehjavid849@gmail.com)

Shiva Nasrolahi

Bachelor of Social Work, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran (Shivanasrolahi730@gmail.com)

Abstract

Domestic violence is a critical challenge for Afghan migrant women in Iran, shaped by intersecting cultural, economic, and institutional factors. This study aimed to understand how Afghan migrant women living in Tehran experience and interpret domestic violence, and to uncover the cultural and social mechanisms that sustain it. Guided by these questions, we asked: How do Afghan migrant women make sense of domestic violence in Iran, and what factors lead them to perceive it as a natural part of life? To address these questions, a qualitative study was conducted using a phenomenological approach. Data were collected through semi-structured interviews with 18 Afghan migrant women who were receiving support from service centers for female-headed households in the Harandi neighborhood of Tehran. Analysis revealed four major themes: Disempowerment under the shadow of a patriarchal system, Institutionalized violence within family and society, Gender as a field for representing male dominance, and Multilayered exclusion of women. Together, these themes highlight how violence operates not only within intimate relationships but also through institutional, cultural, and legal structures that restrict women's agency. The findings suggest that violence against Afghan migrant women is the product of a complex interplay between gendered hierarchies, poverty, migration, and limited institutional support. Recognizing this complexity underscores the need for multi-level interventions, the removal of legal barriers, and the expansion of social support systems to reduce harm and promote the empowerment of migrant women.

Keywords: Intimate partner violence, Women, Afghan migrants, Domestic violence, Colaizzi' phenomenological approach.

Social Problems of Iran, Vol. 16, No. 4, Winter 2026

Received: 09/07/2025

Accepted: 01/09/2025

Pages 9–49

2476-695X© The Author(s). Published by Kharazmi University

ISSN: 2476-6933

Extended Abstract

1. Introduction

Intimate partner violence (IPV) is still regarded in many societies—particularly within patriarchal contexts—as a private and “women’s issue,” a phenomenon perceived as lying outside men’s responsibility or concern. This perception removes domestic violence from the public sphere and social scrutiny, thereby facilitating its persistence. According to reports by the United Nations Population Fund (UNFPA), more than 46% of Afghan women experience some form of violence by an intimate partner during their lifetime. Moreover, studies indicate that approximately 55.89% of married Afghan women have been subjected to intimate partner violence within the past year. Traditional structures and patriarchal cultural beliefs in Afghanistan play a significant role in both producing and reinforcing domestic violence. Within these structures, men are positioned as primary decision-makers and breadwinners, while women are assigned subordinate and passive roles, bearing responsibility for maintaining family harmony and marital relationships. Resistance to or demands for exiting such conditions conflict with culturally prescribed gender roles for women. Additionally, the excessive social valorization of female virginity and concerns about the impossibility of remarriage further contribute to women’s continued presence in abusive relationships. It should also be noted that Afghan women’s prior experiences of war and armed conflict have had profound psychological effects, increasing their vulnerability to domestic violence. Research further suggests that war-related stress and poverty heighten the likelihood of men perpetrating domestic violence, as violence against spouses becomes a means of reclaiming a lost sense of control and power. Furthermore, migrant women face heightened vulnerability when encountering domestic violence in host countries. Economic and emotional dependence on spouses, difficulties adapting to new lifestyles, social exclusion and isolation, language barriers, limited access to support services, and the social stigma associated with divorce all exacerbate violence against this group. Victims of domestic violence are up to 42% more likely than non-victimized women to require medical and psychological services, particularly for substance misuse and anxiety disorders. Children of abused women face serious risks, including developmental disorders, behavioral problems, and anxiety, the treatment of which places a substantial burden on support organizations. Accordingly, the present study aims to identify and better understand Afghan migrant women’s experiences of domestic violence and the meanings they ascribe to such violence within the cultural and social context of Iran. By addressing the following questions, the study seeks to generate data to inform effective intervention programs for this vulnerable population: How do Afghan migrant women in Iran make sense of domestic violence? What factors lead them to accept violence as a natural part of life? The authors

contend that such insights will enable service providers to develop a deeper understanding of the personal, social, and structural mechanisms that reproduce this violence.

2. Methodology

This qualitative study employed a phenomenological approach to examine the lived experiences of 18 Afghan migrant women supported by service centers for female-headed households in the Harandi neighborhood of Tehran who had experienced domestic violence by their spouses. Data were collected through semi-structured interviews conducted until data saturation was achieved, that is, when no new themes emerged. Participants were selected through purposive sampling. Data coding and analysis were conducted by the principal researcher using Colaizzi's seven-step phenomenological analysis method. To enhance the credibility and trustworthiness of the findings, expert review was employed. The analyzed data and thematic interpretations were reviewed by a university faculty member specializing in social work and two members of the service team at the support center, whose long-term professional engagement with the target population provided familiarity with participants' language and cultural context. Their feedback led to minor refinements. In addition, member checking was conducted by inviting participants to review the preliminary findings. One participant agreed to take part in this process and confirmed the congruence of the findings with her lived experience.

3. Findings

The findings indicate that culturally enforced female silence, the social stigma of divorce, women's own inhibiting attitudes and emotions, beliefs in their secondary gender status, internalized helplessness, the presence of children, economic dependence on spouses, and fears regarding the consequences of disclosing violence all undermined the agency of the women studied. On the other hand, male sexual dysfunction was often compensated for through the perpetration of violence, while women's physical and psychological illnesses increased men's propensity for violent behavior. The absence of support networks and women's social isolation resulted in multilayered experiences of exclusion. Notably, participants experienced violence not only from men but also from women, while social indifference and silence further enabled such violence. Based on these findings, four main themes were identified: deprivation of agency under patriarchal systems; institutionalized violence within family and society; gender as a site for the enactment of male domination; and the multilayered exclusion of women.

4. Conclusion

The findings demonstrate that the cultural and symbolic structures governing participants' lives frame responses to violence as shameful and taboo-break-

ing. Within this context, women confront a symbolic order in which disclosing violence is interpreted as crossing the boundaries of cultural legitimacy. This taboo not only isolates women but also shapes their understanding of themselves and their bodies, casting repression as an inherent aspect of female destiny. Consequently, women not only endure violence but internalize it, accepting it as part of the normal order of married life or womanhood. Thus, women's silence in the face of domestic violence is not merely an individual act but the outcome of complex social and cultural structures that reinforce and reproduce this silence. Within this framework, family members -particularly mothers- encourage women to endure and be patient, viewing complaints as a form of impropriety. Divorce is perceived as transgressing symbolic boundaries of respectable womanhood and is associated with consequences such as familial rejection, dishonor, or labels such as promiscuity and infidelity. This enforced silence and endurance not only weaken possibilities for resistance and active agency but also distort women's self-perception, sense of worth, and right to choose. Due to repeated experiences of domestic violence, lack of effective social support, and living in a cultural context that frames violence as natural, acceptable, or tolerable, women gradually come to believe that change is impossible.

Many participants framed remaining in violent relationships as a form of sacrifice for their children, thereby assigning meaning to their suffering. Within this narrative, they portrayed themselves not merely as victims but as mothers and protectors of the family, a moral framing that allowed them to reinterpret violence ethically. In the women's narratives, even responding to violence with self-defensive violence was considered taboo. They viewed hitting their husbands -even in self-defense-as reprehensible, believing it would lead to women's humiliation within both family and society. Dominant gender structures thus deprive women even of the right to self-defense. This internalization of non-violent gender roles for women reflects a form of gendered self-surveillance. Additionally, Afghan women in Iran face multiple structural and legal barriers that limit their capacity to confront domestic violence, including insecure residency status, fear of deportation, restricted access to legal and social support, and institutional discrimination. Overall, this study demonstrates that violence against migrant women is the product of a complex interaction among gendered structures, poverty, migration, and the absence of institutional support. Designing multi-level interventions, identifying legal barriers, and expanding social support systems are therefore essential for harm reduction and the empowerment of these women.

Keywords: Intimate partner violence, Women, Afghan migrants, Domestic violence, Colaizzi' phenomenological approach.

فهم تجربه زیسته زنان مهاجر افغانستانی از خشونت خانگی

اعظم پيله‌وری^۱ ID، علی پیل‌وری^۲ ID، یگانه جاوید^۳ ID، شیوا نصراله‌ی^۴ ID

چکیده

خشونت خانگی یکی از تجربه‌های پُرچالش زنان مهاجر افغان در ایران است؛ تجربه‌ای که در تعامل با ساختارهای فرهنگی، اقتصادی و قانونی بازتولید می‌شود. پژوهش حاضر با هدف فهم تجربه زیسته زنان مهاجر افغان از خشونت خانگی و آشکار ساختن سازوکارهای فرهنگی و اجتماعی تداوم آن انجام شد. در همین راستا، دو پرسش اصلی هدایت‌کننده تحقیق بودند: «زنان مهاجر افغان چگونه خشونت خانگی را در ایران معنا می‌کنند؟» و «چه عواملی سبب می‌شود آنان این خشونت را بپذیرند؟». این مطالعه با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۸ زن مهاجر افغان که تحت حمایت مراکز خدماتی ویژه زنان سرپرست خانوار در محله هرنندی تهران بودند، گردآوری و سپس تحلیل شدند. یافته‌ها در قالب چهار مضمون اصلی شکل گرفتند: «سلب عاملیت در سایه نظام پدرسالارانه»، «خشونت نهادینه شده در خانواده و اجتماع»، «جنسیت به مثابه میدان بازنمایی سلطه مردانه» و «طرد چندلایه زنان». این مضامین نشان دادند که خشونت خانگی علیه زنان مهاجر تنها در سطح فردی و خانوادگی شکل نمی‌گیرد، بلکه ریشه در سطوح نهادی، فرهنگی و قانونی نیز دارد. بر این اساس، خشونت علیه زنان مهاجر افغان محصول برهم‌کنش پیچیده نابرابری جنسیتی، فقر، شرایط مهاجرت و ضعف حمایت‌های نهادی است. این یافته‌ها ضرورت طراحی مداخلات چندسطحی، شناسایی موانع قانونی و توسعه حمایت‌های اجتماعی برای کاهش آسیب و توانمندسازی این گروه از زنان را برجسته می‌سازد.

کلیدواژگان: خشونت شریک جنسی، مهاجران افغان، خشونت خانگی، رویکرد پدیدارشناسی کولایزی.

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) / a.pilevari@khu.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی - بررسی مسائل اجتماعی ایران، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. / pilvariali@gmail.com
۳. کارشناسی مددکاری اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران / Yeganehjaavid849@gmail.com
۴. کارشناسی مددکاری اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران / Shivanasrolahi730@gmail.com

فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال شانزدهم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۴، صفحات ۹ تا ۴۹

دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸ | پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۰

۱. مقدمه و بیان مسئله

خشونت شریک جنسی، هنوز هم در بسیاری از جوامع، به ویژه در بسترهای مردسالارانه، به عنوان موضوعی خصوصی و زنانه تلقی می‌شود؛ پدیده‌ای که خارج از مسئولیت یا توجه مردان تصور می‌گردد. این نگرش، خشونت خانگی را از حوزه عمومی و نظارت اجتماعی خارج و تداوم آن را تسهیل می‌کند (شربتیان و همکاران، ۱۳۹۶؛ جوکس^۱ و همکاران، ۲۰۱۵). بر اساس گزارش صندوق جمعیت سازمان ملل، بیش از ۴۶٪ از زنان افغان در طول زندگی خود نوعی از خشونت توسط شریک زندگی‌شان را تجربه کرده‌اند (یونیسف، بی‌تا). همچنین، مطالعات نشان می‌دهد که حدود ۵۵٫۹٪ از زنان متأهل افغان در یک سال گذشته مورد خشونت شریک زندگی قرار گرفته‌اند (احمدی و همکاران، ۲۰۲۲).

ساختارهای سنتی و باورهای فرهنگی مردسالارانه در افغانستان، زمینه‌ساز و تقویت‌کننده خشونت خانگی هستند. بر اساس این ساختارها مردان تصمیم‌گیرنده اصلی و نان‌آور تلقی می‌شوند و زنان در نقش‌های تابع و منفعل، مسئول حفظ آرامش و روابط خانوادگی شناخته می‌شوند (گومر^۲ و همکاران، ۲۰۲۲؛ مقدم، ۲۰۰۲). اعتراض و تقاضا برای خروج از این وضعیت در تضاد با نقش‌های فرهنگی تعریف شده برای این زنان است (یکه‌کار و حسینی، ۱۳۹۷). البته ارزش‌گذاری افراطی بر بکارت زنان و نگرانی از ناتوانی در ازدواج مجدد نیز عامل اثرگذاری در تداوم ماندن در روابط آزاردهنده است. به بیان دیگر فرهنگ مسلط نقش مهمی در شکل‌دهی به انتخاب‌ها و محدودیت‌های زنان دارد.

ناگفته نماند تجربه‌های پیشین زنان از جنگ و درگیری‌های مسلحانه در افغانستان تأثیرات روان‌شناختی عمیقی داشته که آن‌ها را در برابر خشونت خانگی آسیب‌پذیرتر می‌کند. ضمن این‌که مطالعات حاکی از آن‌اند که استرس ناشی از جنگ و فقر، احتمال بروز خشونت خانگی توسط مردان را افزایش می‌دهد؛ به این ترتیب که مردان از طریق اعمال خشونت بر همسرانشان درصددند حس از دست‌رفته کنترل و قدرت را بازیابند (حیدر و همکاران، ۲۰۰۷؛ همتی و ایمانی، ۱۴۰۲). تجلیل مردانگی از سنین پایین و ثانویه بودن زنان منجر به احساس حقارت، بی‌کفایتی و ناتوانی آن‌ها و در نهایت تداوم سلطه و کنترل مردان در همه حوزه‌های زندگی این گروه از زنان می‌گردد (رأی و چوی، ۲۰۱۸^۳).

1. Jewkes

2. Qamar

3. Rai & Choi

بر این اساس، خشونت خانگی نه تنها محصول روابط فردی بلکه بازتاب فشارهای گسترده اجتماعی، سیاسی و تاریخی است. این وضعیت، حتی پس از مهاجرت نیز پابرجاست. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که زنان مهاجر، در مواجهه با خشونت خانگی در کشورهای مقصد با آسیب‌پذیری بیشتری روبه‌رو هستند (احمدی و همکاران، ۲۰۲۲). وابستگی اقتصادی و عاطفی به همسران، تطابق دشوار با سبک زندگی جدید، طرد و انزوای اجتماعی، موانع زبانی و محدودیت دسترسی به خدمات حمایتی، در کنار آنگ اجتماعی طلاق از جمله عوامل اثرگذار بر تشدید خشونت علیه این زنان است (سویله^۱، ۲۰۲۱؛ گلیایی^۲ و همکاران، ۲۰۲۳). از این رو مهاجرت شرایط پیچیده‌تری برای زنان ایجاد می‌کند.

بر اساس شواهد بین‌المللی، قربانیان خشونت خانگی تا ۴۲٪ بیشتر از زنان غیرقربانی نیازمند خدمات پزشکی و روان‌درمانی در حوزه‌هایی نظیر مشکلات سوء مصرف مواد و اختلالات اضطرابی هستند (هیساسو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰؛ سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۳). علاوه بر این، خشونت خانگی منجر به غیبت گسترده از کار و کاهش بهره‌وری می‌شود. برای مثال، بر اساس مطالعه‌ای در آمریکا قربانیان هر سال ۸ میلیون روز کاری را از دست می‌دهند که معادل ازدست‌رفتن ۳۲۰۰۰ شغل است (وادن^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). این امر در مورد زنان مهاجر افغان اهمیت بیشتری دارد، چراکه حذف آنان از چرخه اقتصادی یا فعالیت‌های درآمدزا موجب افزایش وابستگی‌شان به خدمات حمایتی می‌شود. علاوه بر این، رسیدگی به موارد خشونت خانگی نیازمند مداخله پلیس، سیستم قضائی و حمایت حقوقی است. شواهد بین‌المللی همچنین نشان می‌دهد که افزایش خشونت خانگی موجب مصرف نزدیک به ۲۴٪ بودجه پلیس و پیش‌بینی بیش از ۱٫۱ میلیارد دلار هزینه برای خدمات قضائی می‌شود (کریپس، ۲۰۲۳).

به دلایلی نظیر آنچه آمد، خشونت خانگی نه تنها معضلی فردی و خانوادگی، بلکه مسئله‌ای اقتصادی و اجتماعی برای دولت‌ها و سازمان‌های حمایتی نیز محسوب می‌شود. به صورت کلی، در برخی کشورها تا ۴۱٪ قربانیان خشونت خانگی نیازمند دسترسی هم‌زمان به خدمات درمانی، حقوقی و اجتماعی بوده‌اند. این فشار ترکیبی بر نهادهای حمایتی

1. Sweileh
2. Goliaei
3. Hisasue
4. Wathen
5. Cripps

ایرانی، به ویژه سازمان‌های مردم‌نهاد (NGOs) و مراکز ارائه‌دهنده خدمات بحرانی، نیازمند تخصیص منابع بیشتر، آموزش کارکنان و تقویت برنامه‌های جامع است. این در حالی است که خشونت خانگی تنها محدود به فرد قربانی نمی‌ماند، بلکه اثرات بلندمدتی بر سلامت روانی و جسمی فرزندان ایشان نیز دارد (ماچیسا^۱ و همکاران، ۲۰۲۱؛ دیوریز^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). فرزندان زنانی که مورد خشونت قرار می‌گیرند در معرض خطرات جدی مانند اختلالات رشدی، مشکلات رفتاری و اضطراب هستند (وو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰) که پرداختن به آن‌ها، فشار قابل توجهی را بر سازمان‌های حمایتی وارد می‌سازد. در حال حاضر تعداد قابل توجهی از مخاطبان سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران زنان مهاجر افغان و فرزندان ایشان هستند و تیم‌های ارائه‌دهنده خدمات در این مراکز همواره برای حمایت از این زنان با دشواری مواجه هستند، چراکه آن‌ها با کمی اغماض در تمامی موارد این خشونت‌ها را پذیرفته‌اند.

با وجود رشد پژوهش‌های داخلی در زمینه خشونت خانگی، بخش عمده مطالعات پیشین در ایران به زنان ایرانی پرداخته‌اند، تجربه زیسته زنان مهاجر افغان از خشونت در بستر فرهنگی و اجتماعی ایران و معنایی که آن‌ها به این خشونت می‌دهند، کمتر مورد توجه بوده است. علاوه بر این، در مطالعات موجود درباره زنان مهاجر افغان، کمتر به موانع ساختاری در کنار سازوکارهای فرهنگی پرداخته شده است. از این رو، پرداختن به تجربه زنان مهاجر افغان نه تنها شکاف پژوهشی موجود را پر می‌کند، بلکه می‌تواند به سیاست‌گذاری و ارائه خدمات مؤثرتر منجر شود.

از نظر نگارندگان، تمرکز بر تقاطع تجربه خشونت زنان مهاجر افغان با ساختارهای فرهنگی، اجتماعی و وجه تمایز اصلی این پژوهش نسبت به سایر پژوهش‌های موجود در این حوزه است. بر این اساس پژوهش حاضر با هدف فهم تجربه زیسته زنان مهاجر افغان از خشونت خانگی و با تمرکز بر روایت‌های ایشان، درصدد به تصویر کشیدن سازوکارهای فرهنگی و اجتماعی تداوم خشونت در میان این گروه از زنان است. پرسش‌های اصلی این پژوهش عبارت‌اند از: چگونه زنان مهاجر افغان تجربه خشونت خانگی را در ایران معنا می‌کنند؟ و چه شرایطی زمینه آن را فراهم می‌کنند که زنان مهاجر افغان خشونت را به عنوان بخش طبیعی از زندگی بپذیرند؟

1. Machisa
2. Devries
3. Vu

نگارندگان بر این باورند که از این طریق ارائه‌دهندگان خدمات ادراک عمیق‌تری از سازوکارهای شخصی، اجتماعی و ساختاری که این خشونت را بازتولید می‌کنند، به دست خواهند آورد.

۲. چارچوب مفهومی

خشونت علیه زنان نه تنها نتیجه ویژگی‌های فردی، بلکه محصول ساختارهای اجتماعی و فرهنگی گسترده‌تری است که نابرابری جنسیتی را تقویت می‌کند. در نظام‌های پدرسالاری، ساختارهای اجتماعی به مردان قدرت و کنترل بیشتری می‌دهد. این ساختارها منجر به شکل‌گیری هنجارهایی می‌شوند که خشونت علیه زنان را توجیه یا تسهیل می‌کنند. در جوامعی با ارزش‌های پدرسالارانه قوی، مردان حق تسلط بر زنان را دارند که این تسلط در اشکالی نظیر خشونت خانگی تجلی می‌یابد (رودریگز-منس و سافرانوف، ۲۰۱۲). هنجارهای پدرسالارانه با ایجاد روابط نامتقارن میان زنان و مردان، علاوه بر این که یک عامل خطر مستقیم برای خشونت خانگی هستند، با ایجاد موانع برای کمک و محافظت از قربانیان، به حفظ خشونت خانگی کمک می‌کنند.

در یک نظام پدرسالارانه، دولت‌ها اراده یا حتی توانایی لازم برای کنترل بر چنین موضوعی را ندارند و به تبع در این نظام‌ها قوانینی که خشونت خانگی را جرم‌انگاری کنند، وجود ندارند و یا به شدت ناکافی و ضعیف هستند. این شکل از تفکر، اجرای قوانین محدود و ضعیف موجود را نیز با دشواری مواجه می‌سازد و در نتیجه تقریباً در غالب موارد آزارگران از مجازات مصون هستند. مصونیت از مجازات به حفظ ترکیبی از خشونت ساختاری، نمادی، سیاسی و جنسیتی کمک می‌کند. در چنین نظام‌هایی، زنان ملزم به احترام و اطاعت هستند و در صورت نیاز از طریق اعمال زور این مهم محقق می‌شود. علاوه بر این، محدودیت‌های زنان در نهادهایی همچون خانواده و نیز محیط‌های کاری، تبعیت آن‌ها را تقویت می‌کند. فرصت‌های کم زنان در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی کنترل آن‌ها را بر زندگی‌شان کاهش داده و آن‌ها را به مردان وابسته می‌سازد (بیشاپ، ۲۰۱۹؛ هاشمیان‌فر و همکاران، ۱۴۰۲).

در راستای آنچه آمد، عده‌ای بر این باورند تبعیض جنسیتی منشعب از زیست در نظام‌های پدرسالار یک شرط شبه‌ضروری (احتمالاً ناکافی) برای مشاهده خشونت است.

1. Rodríguez-Mené s & Safranoff

2. Bishop

تبعیض جنسیتی یک عامل علی برون‌زا است که نشان از اجتناب ناپذیری اشکال خشونت در زندگی اجتماعی است. اما بی‌تردید عواملی مانند سوء مصرف مواد در آزارگران، وابستگی اقتصادی و گاهی اجتماعی زنان به مردان (که البته آن‌ها هم در غالب موارد متأثر از تبعیض جنسی هستند) نیز در این میان اثرگذارند (عباداللهی چندانق و همکاران، ۱۳۹۴). قربانیان خشونت، وقتی به‌طور مکرر با موقعیت‌هایی مواجه می‌شوند که در آن هیچ‌کندرتلی بر شرایط خود ندارند، در نهایت منفعل و درمانده می‌شوند (امپینادو^۱ و دیگران، ۲۰۲۳). این وضعیت منجر به ایجاد درماندگی آموخته شده^۲ می‌شود، جایی که حتی واکنش‌های فرار نیز مسدود می‌شود. این زنان هر کنشی را بی‌ثمر می‌پندارند و حتی در موقعیت‌های ممکن برای تغییر منفعل می‌مانند. توصیه‌های مکرر خانواده‌ها به صبر، تحمل شرایط و عادی بودن خشونت و گاهی حتی تحسین اطرافیان از دوام این در رابطه خشونت‌آمیز، این درماندگی را تشدید می‌کند و زنان را به پذیرش وضع موجود به‌عنوان تنها گزینه سوق می‌دهد (والکر^۳، ۲۰۱۹؛ بلوت^۴ و همکاران، ۲۰۲۲).

البته این درماندگی صرفاً محصول روابط بین‌فردی خشونت‌آمیز نیست، بلکه در دل یک ساختار فرهنگی-اجتماعی گسترده‌تر بازتولید می‌شود. ساختاری که کونل^۵ (۲۰۰۵) آن را مردسالاری هژمونیک می‌نامد. مردسالاری هژمونیک اشاره به شکلی از مردانگی دارد که در یک نظم جنسیتی، به‌عنوان نُرم مطلوب و مشروع تثبیت می‌شود و از طریق نهادهایی چون خانواده، دین، آموزش و رسانه‌ها بازتولید می‌گردد (کونل و همکاران، ۲۰۰۵؛ هرون^۶ و همکاران، ۲۰۲۲). این نوع مردانگی نه تنها مردان را در موقعیت سلطه قرار می‌دهد، بلکه سایر اشکال مردانگی و نیز زنانگی را نیز به حاشیه می‌راند. در چنین ساختاری، زن ایدئال، فردی فداکار، مطیع و پذیرنده خشونت معرفی می‌شود؛ کسی که بقا و مشروعیت هویت زنانه‌اش در گرو پایداری در ازدواج (حتی در شرایطی که تحت خشونت هستند) در نظر گرفته می‌شود. این بازنمایی فرهنگی به ایجاد و تقویت باورهایی مانند «زن نباید شکایت کند»، «زن باید تحمل کند»، یا «خشونت از سر دوست داشتن است» منجر می‌شود (ایسما و برون^۷، ۲۰۲۲).

1. Empinado
2. learned helplessness
3. Walker
4. Bellot
5. Connell
6. Heron
7. Eisma & Browne

مردسالاری هژمونیک نه تنها خشونت را طبیعی جلوه می دهد، بلکه هرگونه مقاومت را نیز به مثابه انحراف از نقش جنسیتی زنانه تلقی می کند و آن را با شرم و طرد اجتماعی همراه می سازد (دوباش و دوباش،^۱ ۲۰۰۴). در این فضا، تصمیم به ترک رابطه نیازمند شکستن لایه هایی از ترس، تابو، باورهای فرهنگی و احساس بی قدرتی است، چراکه هنجارهای اجتماعی، احساس درماندگی زنان را تقویت می کنند و آن را به عنوان یک واقعیت تغییرناپذیر جلوه می دهند (راتل،^۲ ۲۰۲۲؛ فلی پور و همکاران، ۱۳۹۳).

این فرآیند در مورد زنان مهاجر ابعاد مضاعفی پیدا می کند. آنان اغلب با هابیتوس هایی وارد جامعه میزبان می شوند که محصول زمینه های فرهنگی و اجتماعی کشور مبدأ است. برای مثال، در هابیتوس زنان افغان، نقش های جنسیتی سنتی، مردان را در موقعیت سلطه قرار داده است. پیوند این هابیتوس با ساختارهای تبعیض آمیز و نابرابر جامعه میزبان، آنان را در میدانی مملو از مانع قرار می دهد. فقدان سرمایه اقتصادی (شغل و درآمد پایدار)، سرمایه اجتماعی (شبکه های حمایتی) و سرمایه فرهنگی (زبان و مدارک معتبر) منجر به افزایش وابستگی زنان مهاجر به همسرانشان می شود (بورديو، ۱۹۹۸).

این گونه به نظر می رسد که زنان مهاجر در مرز میان دو هابیتوس زندگی می کنند؛ هابیتوس مبدأ که بر سلطه مردانه استوار است و هابیتوس مقصد که با وجود گفتمان های ظاهری برابری، آکنده از تبعیض های ساختاری و فرهنگی است. این دوگانگی فشار مضاعفی بر زنان وارد می کند. آن ها در هیچ یک از این دو میدان امکان کنشگری ندارند و در نتیجه خشونت خانگی را شدیدتر، پیچیده تر و پایدارتر تجربه می کنند (سیگ وارد دتتر^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). بر این اساس تبعیض علیه زنان مهاجر افغان صرفاً جمع جبری زن بودن و مهاجر بودن آن ها نیست. آن ها از خشونت و محرومیت تجربه متفاوت تری خواهند داشت. دسترسی این زنان به خدمات حمایتی و نظام قضایی محدود است. نداشتن اقامت یا وابستگی قانونی به همسر مانع شکایت و ترک رابطه شان می شود. به عبارت دقیق تر خشونت برای زنان مهاجر تجربه ای چندلایه است (کرنشواو،^۴ ۱۹۹۱). بر این اساس، چارچوب مفهومی این پژوهش بر رویکرد فمینیستی با تمرکز بر نظریه مردسالاری هژمونیک (کونل، ۲۰۰۵) و پیوند آن با خشونت ساختاری و نمادین (امپینادو و دیگران، ۲۰۲۳) و نیز نظریه درماندگی آموخته شده

1. Dobash & Dobash
2. Ratele
3. Sigvardsdotter
4. Crenshaw

(والکر، ۲۰۱۹) استوار است. این سه چشم‌انداز نظری امکان تحلیل چندلایه از تجربه زنان مهاجر افغان در ایران را فراهم می‌سازند. در سطح کلان، نظریه مردسالاری هژمونیک نشان می‌دهد که چگونه روابط نابرابر قدرت و فرهنگ، خشونت خانگی را به ابزاری برای بازتولید سلطه مردان بدل می‌کند. در سطح میانی، پیوند با خشونت ساختاری و نمادین آشکار می‌سازد که مهاجربودگی، تبعیض قانونی و طرد اجتماعی چگونه زمینه‌های آسیب‌پذیری این زنان را تشدید می‌کنند و در سطح خرد، نظریه درماندگی آموخته‌شده توضیح می‌دهد که چگونه چرخه مکرر خشونت، همراه با نبود حمایت نهادی و فشارهای فرهنگی، زنان را به سمت پذیرش، سکوت یا ناتوانی در خروج از روابط خشونت‌بار سوق می‌دهد. انتخاب این چارچوب‌ها به‌طور مستقیم از میدان تحقیق برآمده است؛ چراکه روایت‌های زنان در مصاحبه‌ها نشان می‌دهد تجربه آنان از خشونت، نه تنها در بستر روابط خانوادگی، بلکه در پیوند با مهاجربودگی، فقر و حاشیه‌نشینی معنا پیدا می‌کند.

انتخاب این رویکردها با توجه به ماهیت افراد مورد مطالعه یعنی زنان مهاجر افغان در ایران صورت گرفته است؛ گروهی که هم‌زمان در معرض تبعیض جنسیتی، ساختاری و مهاجربودگی قرار دارند و تجربه آن‌ها از خشونت، درهم‌تنیده با این لایه‌ها است.

۳. پیشینه تجربی

در بررسی پیشینه تجربی مرتبط با موضوع "شناسایی علل خشونت خانگی از منظر زنان مهاجر افغان"، مطالعاتی انجام شده است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود. مرتضوی و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای با عنوان "شناسایی عوامل مؤثر بر خشونت خانگی علیه زنان ایرانی دارای همسر مهاجر افغانستانی" با استفاده از روش کیفی و مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته، به این نتیجه رسیدند که عواملی مانند ویژگی‌های شخصی زنان (سن، تحصیلات، وضعیت اقتصادی)، ویژگی‌های همسران افغانی (وضعیت اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی) و عوامل خانوادگی و اجتماعی (فشارهای فرهنگی و نگرش‌های جامعه) در افزایش خشونت خانگی علیه این زنان نقش دارند.

فتحی و درخشانی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان "واکاوی چالش‌های زنان مهاجر افغانستانی دارای همسر مصرف‌کننده مواد" با استفاده از روش کیفی و مصاحبه‌های عمیق، نشان دادند که این زنان با چالش‌هایی مانند طرد اجتماعی، خشونت همسر، آنگ مضاعف، فقر ترکیبی، مشکلات بهداشت روان و دل‌زدگی زناشویی مواجه هستند.

علاءالدینی و رحیمی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان "زنان مهاجر افغانستانی در تهران: تجربه‌های زیسته و دسترسی به امکانات" با روش کیفی و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، به این نتیجه رسیدند که زنان مهاجر افغان در تهران با محدودیت‌هایی در دسترسی به خدمات رسمی مواجه‌اند و عمدتاً از طریق مؤسسات غیردولتی و خیریه‌ها نیازهای خود را تأمین می‌کنند.

حامدیان (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای با عنوان "تجربه‌های زنان مهاجر ایرانی و افغان در سوئد: خشونت خانگی در دوران پاندمی کووید-۱۹" بیان داشتند که قرنطینه باعث افزایش حضور اجباری در کنار فرد آزارگر شده و شدت خشونت را افزایش داده است. محدود شدن تماس با دوستان، مراکز اجتماعی و خدمات حمایتی ناشی از کووید باعث شده زنان بیشتر در انزوا قرار گیرند. از طرفی بسیاری از این زنان دسترسی مناسبی به اطلاعات و منابع حمایتی نداشتند. نویسنده در این مطالعه تأکید دارد که در بحران‌های مشابه، باید رویکردهای ویژه‌ای برای محافظت از زنان مهاجر در نظر گرفته شود.

یافته‌های مطالعه افروز و همکاران (۲۰۲۳) با عنوان "موانع زنان افغان برای جستجوی کمک در مواجهه با خشونت خانگی در استرالیا" نشان داد که بسیاری از زنان به دلایلی مثل ترس از بی‌آبرویی، فشار خانواده، وابستگی مالی، ترس بابت ازدست دادن فرزندان یا اقامت و همچنین ناآشنایی با زبان و سیستم‌های خدمات اجتماعی، از کمک‌خواهی خودداری می‌کنند. ارائه‌دهندگان خدمات معمولاً درک درستی از زمینه‌های فرهنگی این زنان ندارند. آن‌ها تأکید می‌کنند که خدمات باید از نظر فرهنگی حساس‌تر طراحی شوند.

نتایج مطالعه احمد^۱ (۲۰۲۱) با عنوان "خشونت علیه زنان مهاجر افغان در کانادا: تأثیرات فرهنگی بر رفتارهای جستجوی کمک" حاکی از آن است که حفظ آبرو، نگرانی از قضاوت‌های جامعه، شرم و سکوت فرهنگی از جمله عوامل بازدارنده در گزارش دهی یا مراجعه به مراکز حمایتی هستند. بسیاری از زنان بین ماندن در یک رابطه آزاردهنده و ازدست دادن حمایت اجتماعی و خانوادگی، دومی را سخت‌تر می‌دانند. این مطالعه لزوم آموزش میان فرهنگی برای مشاوران و مددکاران را گوشزد می‌کند.

غفوری نیا و ایستیل^۲ (۲۰۲۱) ضمن مطالعه‌ای با عنوان "تجربه‌های جستجوی کمک

1. Afrouz

2. Ahmed

3. Ghafournia & Easteal

بازماندگان خشونت خانگی در میان مهاجران مسلمان در استرالیا“ عنوان داشتند که زنان مهاجر مسلمان با مجموعه‌ای از موانع هم‌زمان مواجه‌اند: موانع فرهنگی (مثل تابوبودن طلاق)، موانع اجتماعی (ترس از قضاوت یا طردشدن) و موانع ساختاری (عدم آشنایی با زبان و خدمات حمایتی). بسیاری از آنان پیش از رسیدن به حمایت مؤثر، تجربیات منفی با پلیس یا مراکز پشتیبانی داشته‌اند. محققان این مطالعه بر نیاز به رویکردی چندلایه و بین‌فرهنگی در حمایت از این زنان تأکید دارند.

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه حاکی از آن است که مطالعات به‌شدت اندکی در خصوص موضوع خشونت خانگی و مهاجران افغان در ایران انجام شده است. از این تعداد اندک، یک مطالعه به بررسی خشونت خانگی مردان افغان علیه همسران ایرانی پرداخته است (مرتضوی و همکاران، ۱۴۰۳) و دو پژوهش دیگر که زنان مهاجر افغان را هدف قرار داده‌اند، یکی چالش‌های این زنان در ارتباط با همسران مصرف‌کننده مواد را بررسی کرده و دیگری به دسترسی آنان به امکانات و خدمات در ایران تمرکز دارد (فتحی و درخشانی، ۱۴۰۲؛ علاءالدینی و رحیمی، ۱۴۰۰).

در میان این پژوهش‌ها، مطالعه‌ای که به درک و تفسیر تجربیات خشونت خانگی زنان مهاجر افغان پرداخته و به بررسی معنا و زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و فردی خشونت خانگی از نگاه این زنان پردازد، وجود ندارد. این در حالی است که ارائه‌دهندگان خدمات در سازمان‌های مردم‌نهاد بخش قابل‌توجهی از اقداماتشان را معطوف به موضوع خشونت علیه این زنان و فرزندانشان کرده‌اند. پژوهش‌هایی از این جنس می‌تواند کمک قابل‌توجهی به پُرکردن خلأهای مطالعاتی و بهبود اقدامات حمایتی در این حوزه نماید.

۴. روش‌شناسی

این پژوهش با رویکرد کیفی و بر مبنای روش پدیدارشناسی تفسیری انجام شد. انتخاب این رویکرد از آن جهت صورت گرفت که هدف مطالعه، فهم عمیق تجربه زیسته زنان مهاجر افغان از خشونت خانگی بود؛ تجربه‌ای که فراتر از توصیف رویدادها، نیازمند تفسیر زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و روانی درهم‌تنیده است. پدیدارشناسی تفسیری، برخلاف رویکرد توصیفی که بر بازنمایی دقیق پدیده تأکید دارد (جورجی، ۲۰۰۹)، به پژوهشگران

1. Giorgi

این امکان را می‌داد که معنای این تجربه‌ها را در بستر زندگی آن‌ها تحلیل کند (اسمیت^۱ و همکاران، ۲۰۰۹).

مشارکت‌کنندگان شامل ۱۸ زن مهاجر افغان بودند که تحت حمایت مراکز ارائه‌دهنده خدمات به زنان سرپرست خانوار در محله هرندی تهران قرار داشتند. لازم به یادآوری است که تعداد قابل توجهی از زنان مراجعه‌کننده به این مراکز شاغل نیستند^۲ و تنها دریافت‌کننده بسته‌های معیشتی و خدمات آموزشی خصوصاً برای فرزندانشان هستند. به عبارت دیگر، گروهی از آنان بر اساس تعریف‌های ارائه شده از زن سرپرست خانوار در این مقوله نمی‌گنجد، با این حال در مراکزی که گروه هدفشان زنان سرپرست خانوار است، خدمات دریافت می‌کنند. انتخاب این تعداد، با وجود آن‌که در پدیدارشناسی اغلب نمونه‌های کوچک‌تر (بین ۶ تا ۱۲ نفر) توصیه می‌شود (کرسول و پوث،^۳ ۲۰۱۸؛ اسمیت و همکاران، ۲۰۰۹)، بر مبنای دو ملاحظه روشی صورت گرفت: نخست، تنوع تجربه‌ها در میان زنان مهاجر افغان به دلیل تفاوت در شرایط اقامت، شرایط خانوادگی و اقتصادی ایجاب می‌کرد که طیف گسترده‌تری از روایت‌ها گردآوری شود؛ دوم، مطالعات جدیدتر نشان داده‌اند که در صورت ناهمگونی افراد مورد مطالعه، افزایش حجم نمونه به ۱۵ تا ۲۰ نفر می‌تواند برای اشباع داده‌ها و دستیابی به غنای تحلیلی مفید باشد (واسیلیو^۴ و همکاران، ۲۰۱۸). معیار ورود مشارکت‌کنندگان به شرح ذیل بود:

- رضایت آگاهانه و داوطلبانه برای شرکت در پژوهش
- تجربه خشونت خانگی به صورت خاص خشونت جسمی
- سکونت در ایران به مدت حداقل یک سال

دامنه سکونت مشارکت‌کنندگان در ایران بین ۱ تا ۱۶ سال متغیر بود. این تنوع آگاهانه لحاظ شد تا پژوهش بتواند هم تجربه زنانی را که به تازگی با محیط اجتماعی و قانونی ایران مواجه شده‌اند و هم تجربه زنانی را که طی سال‌ها در معرض فرایندهای سازگاری، تبعیض یا تغییرات فرهنگی قرار گرفته‌اند، پوشش دهد (همسران این زنان جملگی افغانستانی بودند).^۵

1. Smith

۲. به دلایلی نظیر عدم تمایل این زنان به اشتغال، ممانعت همسرانشان از اشتغال ایشان و در مواردی محدودیت مراکز ارائه‌دهنده خدمات در ایجاد فرصت‌های شغلی برای ایشان.

3. Creswell & Poth

4. Vasileiu

۵. یافته‌های مطالعه حاکی از آن بود که الگوهای کلی خشونت خانگی و موانع خروج از چرخه خشونت در میان مشارکت‌کنندگان با سال‌های اقامت متفاوت، مشترک بودند؛ شاید به این دلیل که موضوعات فرهنگی غلبه معناداری در این حوزه دارد.

داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته جمع‌آوری شدند. هر مصاحبه بین چهل تا نود دقیقه طول کشید. در ابتدا توضیح مختصری درباره خشونت و آشکال آن به مصاحبه‌شونده ارائه شد. سپس مصاحبه‌ها با سؤالاتی مثل این که «می‌تونی در مورد یکی از موقعیت‌هایی که توی اون همسرت کتک زده، یا بهت فحش داده و... حرف بزنی؟ توصیف کنی که چه اتفاقی افتاد؟»، «بیشتر کی - چه زمانی - این اتفاق‌ها می‌افته؟» شروع می‌شد.

بر اساس پاسخ‌های شرکت‌کنندگان، سؤالات مشخص‌تری پرسیده شد، مثل این که «به نظرت چی باعث می‌شه این اتفاق‌ها بیفته؟» یا «چه چیزی باعث می‌شه نتونی ازش شکایت کنی؟»، «به نظرت اگر افغانستان بودی، رفتارهای همسرت با الآن فرق داشت؟» در صورت نیاز از آن‌ها خواسته می‌شد بیشتر توضیح دهند یا مثال بزنند. انجام مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع اطلاعات یعنی نقطه‌ای که داده‌ها تکرار می‌شد، ادامه یافت.

نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شد. در مرحله نخست، مددکاران اجتماعی و روانشناسان مرکز که در تعامل مستقیم با زنان بودند، برخی از مشارکت‌کنندگان بالقوه را معرفی کردند. در ادامه و با پیشرفت تحلیل مصاحبه‌ها، نمونه‌های بعدی بر پایه یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های پیشین و شکاف‌های اطلاعاتی انتخاب شدند. مشخصات جمعیتی مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره ۱ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۱: مشخصات جمعیتی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	نام	سن	تحصیلات	شغل	سال حضور در ایران	تعداد فرزندان	سن همسر	شغل همسر
۱	فریبا	۲۷	بی‌سواد	سبزی پاک‌کن	۵	۵	۴۵	بیکار
۲	مهربانو	۳۴	بی‌سواد	خانه‌دار	۳	۶	۳۸	جمع‌آوری ضایعات
۳	فرشته	۲۸	ابتدایی	خانه‌دار	۲	۲	۴۷	چرخ‌کشی در بازار
۴	گلنور	۴۱	بی‌سواد	خانه‌دار	۱۶	۴	۵۶	جمع‌آوری ضایعات
۵	رحیمه	۲۹	بی‌سواد	خانه‌دار	۹	۵	۴۵	جمع‌آوری ضایعات
۶	خورشید	۳۳	بی‌سواد	خانه‌دار	۸	۶	۶۰	بیکار
۷	معصومه	۲۱	متوسطه اول	خیاط	۱	۱	۴۹	جمع‌آوری ضایعات
۸	حکیمه	۲۹	ابتدایی	نظافت‌کار	۴	۴	۳۴	کارگر مغازه

بیکار	۴۲	۳	۳	خانه‌دار	بی‌سواد	۲۸	رفیعه	۹
چرخ‌کشی در بازار	۲۹	۲	۵	خانه‌دار	ابتدایی	۲۵	بیبا	۱۰
کارگر ساختمان	۳۰	-	۲	خانه‌دار	ابتدایی	۲۰	عایشه	۱۱
جمع‌آوری ضایعات	۶۲	۶	۵	کارگر	بی‌سواد	۳۶	پروین	۱۲
چرخ‌کشی در بازار	۴۰	۴	۱۲	خانه‌دار	بی‌سواد	۳۵	خدیجه	۱۳
چرخ‌کشی در بازار	۴۲	۵	۱۵	خانه‌دار	بی‌سواد	۴۱	طلا	۱۴
چرخ‌کشی در بازار	۳۲	-	۱	خیاط	متوسطه دوم	۲۰	رعنا	۱۵
چرخ‌کشی در بازار	۳۰	۲	۲	خانه‌دار	ابتدایی	۲۴	حمیده	۱۶
کارگر جوراب‌بافی	۴۵	۵	۲	خانه‌دار	بی‌سواد	۳۱	رخشان	۱۷
کارگر شهرداری	۴۲	۵	۵	خانه‌دار	بی‌سواد	۲۹	نادره	۱۸

با توجه به ماهیت حساس موضوع خشونت خانگی و عدم تمایل غالب مشارکت‌کنندگان به افشای خشونت، جلب اعتماد آن‌ها فرآیندی تدریجی بود. پژوهشگران در مراکز ارائه‌دهنده خدمات به زنان سرپرست خانوار در محله هرنندی، با عنوان مددکار اجتماعی به صورت داوطلبانه یا پاره‌وقت همکاری داشتند. حضور قبلی ایشان در این مراکز، زمینه آشنایی اولیه با این زنان و ایجاد تصویری قابل اعتماد از آن‌ها را فراهم آورده بود. افزون بر این، معرفی پژوهشگران از سوی مددکاران اجتماعی ثابت این مراکز نیز احتمالاً سبب شد مشارکت‌کنندگان، آن‌ها را قابل اعتماد ارزیابی کنند.

ضمن این‌که در جلسات غیررسمی پیش از مصاحبه، هدف مطالعه با زبانی ساده و غیرقضاوت‌گر توضیح داده شد و بر محرمانگی کامل اطلاعات، ناشناس ماندن هویت و استفاده صرفاً پژوهشی از داده‌ها تأکید گردید. همچنین به این زنان اطمینان داده شد که شرکت در مطالعه کاملاً داوطلبانه است، پاسخ‌گویی به هیچ پرسشی اجباری نیست و آنان می‌توانند در هر زمان مصاحبه را متوقف کنند یا از ادامه مشارکت منصرف شوند. در مواردی که اعتماد کامل برای ضبط صدا شکل نگرفت (۴ مورد)، پژوهشگر مطابق خواست مشارکت‌کنندگان تنها به یادداشت برداری اکتفا کرد. مصاحبه‌های ضبط شده کلمه به کلمه پیاده‌سازی شدند.

کدگذاری و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها توسط پژوهشگر اصلی صورت گرفت. برای این منظور از روش تحلیل هفت‌مرحله‌ای کولایزی^۱ (۱۹۷۸) بهره گرفته شد: ۱) متن پیاده شده مصاحبه‌ها چندین بار به دقت خوانده شد. ۲) عبارات و جملات ضروری و مرتبط با پدیده استخراج شد. ۳) برای عبارات و جملات برجسته شده، یک توصیف کوتاه از معنی پنهان در آن نوشته شد که خوشه‌های مضمونی (زیرمقوله‌ها) را تشکیل دادند. ۴) خوشه‌های مضمونی به دست آمده در درون دسته‌های مختلف با عنوان مضامین-مقوله قرار گرفتند. ۵) مضامین در یک توصیف روایتی ترکیب شدند که تجربیات مشترک زنان مهاجر افغان از خشونت را در برمی گرفت. ۶) پژوهشگران با بازگشت به مضامین استخراج شده، به ترسیم ساختاری بنیادین از تجربه زیسته زنان مهاجر افغان از خشونت خانگی پرداختند. ساختار آشکار شده بیانگر درهم‌تنیدگی عوامل فردی، خانوادگی، فرهنگی، اجتماعی و نهادی در تولید و بازتولید خشونت علیه زنان مهاجر بود. ۷) در مرحله نهایی برای افزایش اعتبار و پایایی داده‌ها، از روش بازبینی توسط متخصصان استفاده شد. یکی از اساتید دانشگاه با تخصص مددکاری اجتماعی و دو نفر از اعضای تیم خدمات رسان در مرکز (که به دلیل تجربه کار طولانی مدت با این گروه هدف، آشنایی کامل با زبان، اصطلاحات و بافت فرهنگی ایشان داشتند) مرور شد و در تعدادی موارد بازخوردهایی نیز دریافت شد. علاوه بر این، از برخی از مشارکت‌کنندگان پس از تحلیل اولیه برای بازبینی نتایج اولیه دعوت شد تا از درستی تفسیر داده‌ها اطمینان حاصل شود و در نهایت یک نفر برای این منظور اعلام آمادگی نمود.

از نظر رعایت ملاحظات اخلاقی، پیش از انجام مصاحبه‌ها، هدف مطالعه به صورت روشن و شفاف برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و اطمینان حاصل گردید که مشارکتشان داوطلبانه است. به آن‌ها تأکید شد که عدم تمایل برای شرکت در این پژوهش هیچ‌گونه تأثیر منفی بر دریافت خدماتشان از مرکز نخواهد داشت. از تمام مشارکت‌کنندگان رضایت‌نامه آگاهانه دریافت شد و بر رعایت محرمانگی اطلاعات و حفظ هویت شخصی آن‌ها تأکید شد.

۵. یافته‌ها

پس از تحلیل و بررسی داده‌ها، ۱۶ خوشه مضمونی و ۴ مضمون اصلی شناسایی شد. ۴ مقوله اصلی در ادامه بررسی می‌شود.

1. Colaizzi

جدول شماره ۲: ادغام خوشه‌های مضمونی در مضامین

مضامین	خوشه‌های مضمونی
سلب عاملیت در سایه نظام پدرسالارانه	دعوت فرهنگ به سکوت زنان، آنگ اجتماعی طلاق، نگرش‌ها و هیجانات بازدارنده زنان، باور به جنس دوم بودن، القای ناتوانی به زنان، فرزندان پاشنه آشیل مادران، اقتصاد؛ عاملی برای وابستگی و تداوم خشونت، هراس از افشاگری
خشونت نهادینه شده در خانواده و اجتماع	بازتولید خشونت از طریق ساختار خانواده گسترده، بی تفاوتی یا سکوت اجتماعی نسبت به خشونت خانگی
جنسیت به مثابه میدان بازنمایی سلطه مردانه	زوال مردانگی و انتقال خشونت به زن، بدن زنان در کنترل مردان، بیماری تسهیلگر خشونت
طرد چندلایه زنان	فقدان شبکه حمایتی، سلب حمایت و ایجاد انزوا برای تداوم تسلط، به حاشیه‌راندگی قانونی و نهادی زنان مهاجر

۵-۱. سلب عاملیت در سایه نظام پدرسالارانه

دعوت فرهنگ به سکوت زنان

در بافت فرهنگی زنان مهاجر، خشونت خانگی اغلب امری طبیعی سازی شده است که زنان را از هرگونه واکنش رسمی یا اعتراضی باز می‌دارد. مراجعه به نهادهای رسمی نظیر پلیس یا دستگاه قضایی، نه به مثابه کنشی حمایتی، بلکه به عنوان تهدیدی علیه آبرو و حیثیت خانوادگی تلقی می‌شود. ازاین رو، سکوت برای زنان نه یک انتخاب فردی، بلکه ضرورتی اجتماعی است که تخطی از آن، به معنای عبور از مرزهای فرهنگی و مواجهه با طرد اجتماعی خواهد بود. در چنین شرایطی، اعتراض زنانه نه تنها مشروعیت ندارد، بلکه به عنوان رفتاری ناپسند و شرم‌آور برچسب می‌خورد. این منطق فرهنگی، زنان را از همان ابتدا از تصور امکان مداخلات رسمی و حتی مداخله نزدیکان باز می‌دارد و خشونت را به مسئله‌ای خصوصی و غیرقابل طرح در عرصه عمومی تبدیل می‌کند.

«ما عادت نداریم. توی رسم ما نیست. ما فکر می‌کنیم بریم جایی منظور آگه شکایت کنیم آبروی زن می‌ره. کلاتتری و اینارو ما نمی‌ریم» (طلا، ۴۱ ساله).

حتی معدود زنانی هم که تصمیم به افشای خشونت نزد اطرافیان‌شان می‌گیرند، با مقاومت از سوی آنها مواجه می‌شوند.

«وقتی می‌خواستم در موردش به برادرهام بگم ... مادرم می‌گفت زشته جلوی داداش هایت»
(رفیعه، ۲۸ ساله).

آنگ اجتماعی طلاق

طلاق در تجربه زیسته این زنان، نه راهی برای رهایی از خشونت، بلکه شکلی از طرد اجتماعی تلقی می‌شود. روایت‌ها نشان می‌دهند که خانواده و شبکه خویشاوندی، طلاق را لکه‌ای بر آبروی جمعی‌شان می‌دانند و زن مطلقه به عنوان یک زن بی‌عفت و هوس‌ران تعریف می‌کنند. از این رو طلاق برای این زنان ممنوع و سرزنش‌آمیز است و ازدواج، صرف‌نظر از کیفیت آن، به عنوان تعهدی اخلاقی و مادام‌العمر بازنمایی می‌شود که خروج از آن مستلزم پرداخت هزینه‌های سنگین نمادین و اجتماعی است؛ به طوری که برای تعدادی از این زنان مرگ و خودکشی واقع‌بینانه‌تر از طلاق به نظر می‌رسد.

«دوستان افغانمان در ایران طلاق نمی‌گیرند. ما بمیریم و زنده شویم هم طلاق نمی‌گیریم»
(خورشید، ۳۳ ساله).

«ما افغانی‌ها به غیراز سکوت در برابر شوهرهایمان کار دیگری نمی‌توانیم بکنیم، چون می‌گویند حتماً یکی دیگر رو می‌خواد یا حتماً مشکلی دارد» (رعنا، ۲۰ ساله).

فقدان الگوی عینی، قبح طلاق را چند برابر می‌کند. ضمن اینکه تحمل خشونت، به فضیلت اخلاقی و نشانی برای زن خوب بودن تبدیل شود؛ در چنین فضای فرهنگی زنی که می‌ماند و می‌سازد، مورد تحسین قرار می‌گیرد و زنی که قصد جدایی دارد، بی‌ارزش و مسئله‌دار قلمداد می‌شود.

نگرش‌ها و هیجانات بازدارنده زنان

یافته‌ها نشان می‌دهد زنان مهاجر در مواجهه با خشونت خانگی، نه تنها محدودیت‌های فرهنگی و ساختاری را تجربه می‌کنند، بلکه به واسطه زیستن در این محدودیتها و شکل‌گیری نگرش‌ها و هیجانات خاص، توانایی خود برای تغییر وضعیت را کم‌اهمیت یا ناممکن می‌پندارند. این نگرش‌ها و هیجانات کنشگری زنان را به صورت پیش‌فرض بی‌فایده یا غیراخلاقی تعریف می‌کند و از این طریق، چرخه خشونت را بازتولید می‌کند. تقریباً تمامی زنان مورد مطالعه خود را فاقد ظرفیت تغییر می‌دانستند. این نوع ناامیدی، صرفاً یک احساس فردی نیست، محصول تکرار خشونت و فقدان حمایت اجتماعی و

نهادی است که به صورت یک تجربه اجتماعی در بدن و ذهن زنان انباشته می شود. البته در کنار ناامیدی، نوعی امید منفعلانه نیز در میان برخی از آنها مشاهده می شد که آنها را به انتظار و امید به تغییر مردانشان - نه تغییری در خودشان - می نشانند.
رفیعه (۲۸ ساله) عنوان می کرد:

«من که کاری که از دستم بر نمی آید... شاید بچه ها بزرگ بشن. شرم کنه».

برخی از زنان مشارکت کننده در این مطالعه، خشونت را یک ویژگی ثابت و غیرقابل تغییر شخصیت مردانه و نیز بخشی از سرنوشت خود می دانستند. آنها وضعیت شان را به عنوان یک واقعیت پایدار پذیرفته بودند. تلاش برای تغییر از نظر آنها، نه تنها بی فایده، بلکه مغایر با معانی اخلاقی و دینی است که فراگرفته اند. از آنجا که مقاومت زنان، سرپیچی از تقدیر یا عدم ایمان تفسیر می شود؛ خشونت تثبیت می شود و تلاش برای جستجوی راه حل ها بیهوده به نظر می رسد.

«آدمی که بد اخلاق و بد ذات باشه، هیچ جوره خوب نمی شه... طالع است همه ش. همه ش دست خداست» (معصومه، ۲۱ ساله).

باور به جنس دوم بودن

نظام پدرسالارانه از طریق بازتولید گفتمان برتری مردانه و فرودستی زنانه، زنان را به پذیرش جایگاهی کم ارزش و انفعالی سوق می دهد. در این چارچوب، زن نه تنها از حق برابر بودن محروم می شود، بلکه کنشگری و حتی دفاع از خود نیز به عنوان رفتاری ناپسند و مغایر با زنانگی و نقش همسری تعریف می شود. از این رو زنان برای حفظ زندگی زناشویی، به جای مطالبه حقوق به مدیریت احساسات و رفتار همسرانشان متوسل می شوند و خشونت را به عنوان یک حق طبیعی مرد یا بخشی از هویت مردانه می پذیرند. این باور به مراقبت آنها از آزارگرانشان منجر می شود.

این زنان خود را مسئول کنترل احساسات همسران آزارگرشان می دانند و حتی نسبت به آنها احساس دلسوزی نشان می دهند. چنین درونی سازی ای، توان جسمی و ذهنی آنها را برای اقدام مقابله ای یا خروج از رابطه خنثی می کند و خشونت را به امری طبیعی و مشروع تبدیل می نماید.

«ولی بهترین کار اینه شوهرت قبولت داشته باشه، یه جوری باهاش رفتار کنی که همه کسش روزنش بدونه. دلش برات بسوزه» (رعنا، ۲۰ ساله).

«در دینی که ما داریم، بزرگی و کوچیکی هست. عیبی که یک زن مرد را بزنه» (پروین، ۳۶ ساله).

القای ناتوانی به زنان

یافته‌ها نشان می‌دهد یکی از سازوکارهای محوری در تضعیف عاملیت زنان، القاء نظام‌مند ناتوانی و بی‌کفایتی از سوی شبکه‌های نزدیک به آنان است. این فرایند از جانب همسران بازتولید و تقویت می‌گردد. در این چارچوب، زنان به تدریج در موقعیت سوژه‌ای ناتوان تثبیت می‌شوند؛ موقعیتی که در آن، هرگونه تلاش برای مقاومت یا تغییر، از پیش بی‌اعتبار و ناممکن جلوه داده می‌شود. شوهران با زیر سؤال بردن شایستگی زنان در بنیادی‌ترین نقش اجتماعی آنان، یعنی مادری، صلاحیت اخلاقی و تربیتی آنان را بی‌اعتبار می‌سازند و این ناتوانی را بهانه‌ای برای خشونت علیه همسرانشان می‌دانند.

«می‌گه تو مادری باید از بچه‌ها مراقبت کنی... وقتی نمی‌تونی بچه‌ها رو ساکت کنی، باید کتک بخوری» (معصومه، ۲۱ ساله).

روایت‌ها نشان می‌دهند که خشونت خانگی در گفتمان مسلط، نه تنها انحراف یا بی‌عدالتی تلقی نمی‌شود، بلکه به عنوان پیامد طبیعی ناکارآمدی زن معنا می‌یابد. به این ترتیب، مسئولیت خشونت از عامل آن سلب و به قربانی منتقل می‌شود.

فرزندان پاشنه‌آشیل مادران

فرزندان در تجربه زنان مورد مطالعه، به مهم‌ترین نقطه آسیب‌پذیری آنان و هم‌زمان به مؤثرترین ابزار اعمال سلطه در روابط زناشویی بدل شده‌اند. مردان از پیوند عاطفی و مسئولیت مادری زنان بهره می‌گیرند تا از طریق تهدید، محرومیت یا آسیب به کودک، رفتار زنان را کنترل و خشونت را تثبیت کنند. تهدید به محروم کردن زن از نقش مادری - اعم از شیردهی، مراقبت یا حضور عاطفی - یکی از شیوه‌های رایج اعمال کنترل است. چنین تهدیدهایی زنان را موقعیتی قرار می‌دهد که افشای خشونت یا جست‌وجوی کمک، به بهای از دست دادن رابطه با فرزندانشان تمام شود. ترس از دست دادن حضانت فرزند یکی از عوامل کلیدی ماندن زنان در روابط خشونت‌آمیز بود و مادری، در این بستر روابط نابرابر، به یکی از عمیق‌ترین نقاط آسیب‌پذیری زنان بدل شود.

«شوهرم بهم گفت آگه به دکتر بگی من زدمت، نمی‌ذارم بچه رو شیر بدی» (مهربانو، ۳۴ ساله).

«من از طلاق یه ترسی دارم، چون می‌دونم بچه‌ها رو ازم می‌گیره» (حکیمه، ۲۹ ساله).

اقتصاد؛ عاملی برای وابستگی و تداوم خشونت

یکی از مهم ترین سازوکارهایی که عاملیت زنان را محدود و چرخه خشونت را بازتولید می کند، وابستگی اقتصادی به مردان است. این وابستگی هم به شکل مستقیم از سوی مردان تحمیل می شود و هم به شکل درونی شده در نگرش زنان دیده می شود. مردان با منع یا بی اعتبارسازی اشتغال زنان، دسترسی آنان به منابع مالی را کنترل می کنند و کار کردن زنان به عنوان رفتاری نامناسب یا تهدیدکننده نظم خانوادگی تعریف می شود.

«من دوست دارم برم سر کار، اون می گه نه... می گه زن هایی که کار می کنن خوب نیستن»
(نادره، ۲۹ ساله).

البته برخی زنان هم به دلایلی نظیر جامعه پذیری سنتی، تمایلی به فعالیت اقتصادی نشان نمی دهند و مسئولیت اقتصادی را ذاتاً وظیفه مردان می دانستند:

«پول هم لازم داشتیم، سر کار نمی رفتیم. چون خودش سر کار می رفت» (مهربانو، ۳۴ ساله).
زنان معدودی نیز که برای بقا وارد عرصه کار شده بودند، معمولاً در مشاغل کم درآمد و نایمن فعالیت داشتند. این در حالی است که استقلال مالی زمانی می تواند نقش حفاظتی در برابر خشونت ایفا کند که پایدار، امن و به لحاظ اجتماعی پذیرفته شده باشد.

هراس از افشاگری

در تجربه زنان مشارکت کننده، افشای خشونت برای آنها منبع خطر مضاعف است. از این رو، سکوت یک راهبردی عقلانی برای مدیریت خطر، حفظ بقا و به نوعی کنش پیشگیرانه ست. زنان به روشنی آگاه اند که بیان خشونت - حتی در فضاهای درمانی یا رسمی - می تواند به مجازات شدیدتر منجر شود.

«شوهرم بهم می گفت مبادا تو بیمارستان حرفی بزنی. اگه حرف بزنی می کشتمت» (رخشان، ۳۱ ساله).

آنها حتی از پیامدهای افشاگری برای خانواده مبدأ خود نیز هراس دارند چرا که افشای خشونت می تواند دامنه درگیری را از فضای خصوصی خانه فراتر برده و به شبکه خویشاوندی گسترش دهد. در چنین مواردی، زن خود را مسئول حفاظت از خانواده اش در برابر خشونت مرد و بستگانش می داند و برای جلوگیری از تشدید تنش، سکوت را ترجیح می دهد.

«اگر به داداشم چیزی بگم دعوا می شه... من یه چیزی می گویم که این مرد با اون فامیل ها بد نکنه» (فرشته، ۲۸ ساله).

در پیوند با یافته‌های پیشین، هراس از افشاگری به روشنی با وابستگی اقتصادی، حفظ آبرو و انگ گره خورده است. زنانی که فاقد منابع اقتصادی مستقل‌اند، امکان خروج ایمن از رابطه را ندارند؛ افشاگری - بدون چشم‌انداز رهایی -، تنها به افزایش خطر خشونت برای آنها می‌انجامد. بدین ترتیب، وابستگی اقتصادی و ترس از افشاگری، دو مکانیسم به هم پیوسته‌اند که همدیگر را تقویت می‌کنند: زنانی که وابستگی اقتصادی دارند، امکان رهایی از خشونت را ندارند و این وابستگی، سکوت و ماندن در چرخه خشونت را برایشان معقول‌ترین گزینه می‌سازد.

۲-۵. خشونت نهادینه شده در خانواده و اجتماع

بازتولید خشونت از طریق ساختار خانواده گسترده

در روایت زنان مورد مصاحبه خانواده گسترده و اجتماع، نه تنها در مهار خشونت ناکام‌اند، بلکه با عادی‌سازی، سکوت و الگوسازی رفتاری، به تداوم آن یاری می‌رسانند. فقدان الگوهای قابل دسترس برای مواجهه با خشونت یکی از مهمترین سازوکارهای بازتولید خشونت است. زنان در روایت‌های خود بارها به این نکته اشاره می‌کنند که در محیط خانوادگی و اجتماعی شان، هرگز شاهد شیوه‌ای مؤثر برای واکنش به خشونت نبوده‌اند. در نتیجه، خشونت نه فقط تجربه می‌شود، بلکه به مثابه بخشی طبیعی از زندگی زناشویی درونی می‌گردد.

«من تا حالا ندیده‌ام یک زن در برابر کتک‌های شوهرش چه کار می‌کنه، واسه همین من هم نمی‌دونم باید چه کار کنم؟» (حمیده، ۲۴ ساله).

روایت بالا به روشنی نشان می‌دهد که ناتوانی در واکنش، حاصل خلأ الگویی و فقدان دانش عملی برای مقابله با خشونت است. وقتی خشونت در حافظه جمعی زنان حضور دارد، اما پاسخ به آن غایب است، سکوت و تحمل به تنها گزینه‌های قابل تصور بدل می‌شوند. افزون بر این، مشاهده مداوم خشونت در روابط خانوادگی گسترده - از جمله میان والدین، عموها، دایی‌ها و دیگر بستگان - نقشی تعیین‌کننده در شکل‌گیری انتظارات زنان از زندگی مشترک دارد. در چنین زمینه‌ای، خشونت نه استثنا، بلکه قاعده تلقی می‌شود و زنان از همان آغاز، زندگی زناشویی را با انتظار درگیری و آزار تعریف می‌کنند. روایت‌های مادران از خشونت شدیدتر در سال‌های ابتدایی ازدواج نیز به این تصور دامن می‌زند که خشونت امری گذراست و با گذر زمان کاهش می‌یابد؛ تصویری که به تداوم ماندن در روابط خشونت‌آمیز مشروعیت می‌بخشد.

«مامانم هم از بابام کتک می خورد. مامانم می گفت بابام جوونی هاش خیلی کتک می زده. من عموهام و دایی هام رو می دیدم که زیاد زن هاشون رو کتک می زدن. ما توی روستا بودیم و چهارتا و پنج تا عمو داشتیم و یک عموی کوچیک داشتیم که خیلی با زنش دعوا می کرد و کتکش می زد. در بین زنان افغانستان این مشکلات خیلی زیاده. از هر ۱۰۰ تا شاید ۱ زن کتک نخوره» (پروین، ۳۶ ساله).

برخی از زنان مشارکت کننده در این مطالعه، خشونت مستقیم همسر راناشی از تحریک های خانواده او می دانستند. به عبارتی خانواده همسر، نه تنها حامی نیست، بلکه غالباً نقش فعالی در تشدید خشونت ایفا می کند. در مواردی حتی این فشارها به سقط جنین منجر شده بود.

«من حامله بودم و بچه توی شکم داشتم. تازه ازدواج کرده بودیم. بعد مادرش راجع به من باهاش حرف زده بود و گفته بود رفتار زنت اصلاً دورت نیست. اون هم افتاد به جونم و لگد زد توی شکم... بعدش که رفتیم دکتر گفت بچه توی شکم مُرده» (نادره، ۲۹ ساله).

به این ترتیب، خانواده گسترده نه تنها به عنوان شبکه ای حمایتی عمل نمی کند، بلکه در بسیاری از موارد خود بستر بازتولید خشونت و تشدید آن است.

بی تفاوتی یا سکوت اجتماعی نسبت به خشونت خانگی

فراتر از خانواده و شبکه خویشاوندی، اجتماع نیز با سکوت و بی تفاوتی خود در تداوم خشونت خانگی نقش فعالی ایفا می کند. در روایت زنان، خشونت نه تنها امری خصوصی تلقی می شود، بلکه مداخله در آن به عنوان رفتاری ناموجه یا غیرضروری بازنمایی می گردد. این بی تفاوتی اجتماعی، خشونت را از سطح یک بحران قابل مداخله به مسئله ای عادی و روزمره فرو می کاهد.

تجربه های زنان نشان می دهد حتی در موقعیت های بحرانی و هنگام درخواست مستقیم کمک، واکنش غالب اطرافیان بی اعتنائی یا ظفره رفتن است. افراد جامعه با خودداری از دخالت، مسئولیت را از خود سلب می کنند. این امتناع از کمک، پیام روشنی برای زنان دارد: خشونت مسئله ای شخصی است و نباید به بیرون آورده شود.

«رفتم داخل چند تا مغازه. خواستم از تلفنشون استفاده کنم؛ گفتم من را شوهرم می زنه، می خوام به یکی اطلاع بدم. گفتند نه نمی شه. به زن همسایه مون گفتم کمک کن. گفت ما خیلی بیشتر از این ها کتک خوردیم، این که چیزی نیست. اگه بیایی بگی من کتک خوردم، من می گم اشکال نداره این هم جزو مشکلات زندگیه...» (رعنا، ۲۰ ساله).

۵-۳. جنسیت به مثابه میدان بازنمایی سلطه مردانه

زوال مردانگی و انتقال خشونت به زن

روایت‌های زنان مشارکت‌کننده نشان می‌دهد که خشونت اغلب پاسخی به احساس ناکامی و سرشکستگی مردان در بیرون از خانه است. مردانی که در عرصه‌های اجتماعی، شغلی، خانوادگی، زناشویی جایگاه مسلط خود را از دست می‌دهند، خانه را به میدان بازسازی قدرت بدل می‌کنند و بدن همسرانشان را محل تخلیه شکست‌های انباشته شده خود قرار می‌دهند.

«باباش دعواش کرد بهش گفت چرا کار نمی‌کنی. اون هم سر من خالی کرد و من رو کتک زد. دیگه جدا شدیم با خانواده شوهرم. از این‌که من دیدم باباش دعواش کرد، شرمش اومد» (رفیبا، ۲۷ ساله).

«شوهر من نمی‌تونه، مشکل جنسی داره... خداروشکر که نمی‌تونه، دوست ندارم حمله بشم. خودش نمی‌تونه‌ها. اونجاش کبود شده، اما می‌گه تقصیره توئه» (خورشید، ۳۳ ساله).

این روایت‌ها به خوبی نشان می‌دهد که به‌رغم ناتوانی جنسی مردان و وابستگی اقتصادی آن‌ها به همسرانشان، آن‌ها همچنان با توسل به خشونت سعی در تحکیم جایگاه فرادستی خود دارند. وابستگی مالی نه تنها به کاهش قدرت مردان منجر نمی‌شود، بلکه به بازتولید خشونت و کنترل بیشتر بر زنان منجر می‌شود. به عبارت دیگر در این روابط، قدرت نه از توان اقتصادی یا جنسی، بلکه از امکان اعمال خشونت سرچشمه می‌گیرد.

بدن زنان در کنترل مردان

روایت‌های زنان مشارکت‌کننده نشان می‌دهد که کنترل بدن زنان یکی از اصلی‌ترین ابزارهای اعمال سلطه مردانه در خانواده است. این کنترل بیش از همه در حوزه جنسی بروز می‌یابد. بسیاری از این زنان از اجبار به رابطه جنسی حتی در دوران بارداری سخن می‌گفتند:

«باردار بودم، نمی‌خواستم رابطه جنسی برقرار کنم، من رو می‌زد» (طلا، ۴۱ ساله).

بدن این زنان در چارچوب روابط سلطه، به عنوان دارایی یا ملک همسرانشان تلقی می‌شود؛ عرصه‌ای که مردان با تملک و کنترل آن، اقتدار خود را بازتولید می‌کنند. شکاف سنی میان زوجین از وجوه دیگر سلطه مردان در این خانواده‌هاست. اختلاف سنی قابل توجه میان زوجین به عنوان شاخصی از نابرابری قدرت و ناتوانی زنان در مشارکت برابر در تصمیم‌گیری‌های

زندگی مشترک قابل فهم است. این شکاف سنی اغلب با ازدواج‌های زودهنگام و اجباری پیوند می‌خورد؛ شرایطی که دختران بدون آگاهی از معنای ازدواج و بدون امکان انتخاب، به خانه همسران فرستاده می‌شوند.

«من الآن سی و سه سالمه و شوهرم ۶۰ سالش هست. اصلاً نمی‌فهمیدم شوهر یعنی چی. خواستگار اومد، بابام همین جوری من رو داد. عین گوسفندی که می‌دی بره» (نادره، ۲۹ ساله).

بیماری تسهیلگر خشونت

یکی از عوامل تکرارشونده در روایت‌های زنان، نقش بیماری و ضعف بدنی در تسهیل و تشدید خشونت است. در شرایطی که انتظار می‌رود بیماری موجب همدلی و مراقبت شود، بسیاری از زنان تجربه‌ای معکوس را گزارش می‌کنند؛ به‌گونه‌ای که بیماری نه تنها از شدت خشونت علیه آنها کم نمی‌کند، بلکه به عنوان محرک یا بهانه‌ای برای تشدید خشونت عمل می‌کند.

«مامانم که همش غشو بود... بابام هر وقت می‌دید مامانم یه گوشه‌ای افتاده، می‌زدش ... الآن خودم هم همون طور شدم» (فرشته، ۲۸ ساله).

بیماری موجب کاهش توان جسمی و روانی زنان می‌شود و به تبع آن ظرفیت مقاومت و دفاع را از ایشان سلب می‌کند. ضمن این‌که منجر به وابستگی اقتصادی و عملی بیشتر این زنان به همسرانشان شده و این وابستگی، همسران آنها را بیشتر در موقعیت قدرت قرار می‌دهد.

۴-۵. طرد چندلایه

به حاشیه‌راندگی قانونی و نهادی زنان مهاجر

زنان مهاجر نسبت به نظام‌های حمایت رسمی بی‌اعتماد هستند. برای آنها این نهادها نه تنها منبع حمایت نیستند بلکه به نوعی یک عامل تهدید بالقوه به شمار می‌روند. ترس از اخراج، بی‌توجهی نهادی و پیامدهای حقوقی نامعلوم، سکوت را به گزینه عاقلانه‌تری برای این زنان تبدیل می‌کند. فریبا (۲۷ ساله) در این زمینه می‌گفت:

«آگه به پلیس بگم. پلیس که زندگی ما رو نمی‌فهمه، ممکنه رد مرز بشیم... من تو دولت اینجا کاری نمی‌تونم بکنم».

افزون بر این، ناآشنایی با بوروکراسی‌های پیچیده و چندلایه نظام قضایی و حمایتی، دسترسی مؤثر زنان به سازوکارهای رسمی را به شدت محدود می‌کند. الزام به طی کردن فرایندهای اداری متعدد، نیاز به مدارک و کدهای ثبت رسمی و فقدان راهنمایی‌های قابل دسترس باعث می‌شود بسیاری از پرونده‌ها در مراحل اولیه متوقف شوند. در سطحی ساختاری‌تر، قوانین و رویه‌های موجود نه تنها حمایت مؤثری از زنان در معرض خشونت فراهم نمی‌کنند، بلکه در برخی موارد با اولویت‌دادن به اقتدار همسر یا حفظ ساختار خانواده، به بازتولید آسیب‌پذیری زنان می‌انجامند. محدودیت مداخله نهادهایی چون پلیس و اورژانس اجتماعی در فضای خصوصی خانواده، عملاً خشونت خانگی را به مسئله‌ای غیرقابل مداخله بدل می‌کند و مسئولیت حفاظت را به خود زنان بازمی‌گرداند. حکیمه (۲۹ ساله) در این خصوص می‌گفت:

«دادسرا شکایت کردم... رفتم پزشک قانونی... ازم کد ثنا خواستن به خاطر همین موند».

بیتا (۲۵ ساله) نیز تجربه‌اش را چنین بازگو می‌کرد:

«زنگ زدم ۱۱۰. مأمورها اومدن گفتن ما نمی‌تونیم بیاییم توی خونه. تو آگه می‌تونی خودت بیا بیرون. من نمی‌تونستم. مددکارها اومدن خونمون. گفتن ما کاری نمی‌تونیم بکنیم، چون شوهر داری».

سلب حمایت و ایجاد انزوا

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که انزوا پیامد جانبی خشونت نیست؛ بلکه یکی از سازوکارهای فعال اعمال سلطه در روابط خشونت‌آمیز است. آزارگران با به‌کارگیری مجموعه‌ای از کنش‌های کنترلی، به تدریج شبکه‌های ارتباطی و اجتماعی همسران خود را تضعیف و مختل می‌کنند. یکی از این کنش‌ها، نسبت‌دادن اتهام‌های جنسی و ایجاد برچسب‌های اخلاقی است که موجب می‌شود زنان برای پیشگیری از تشدید خشونت و آنگ زنی اجتماعی، دامنه تعاملات خود را به‌طور معناداری محدود کنند.

از آن‌جا که تلاش برای دفاع یا مقابله اغلب با افزایش شدت خشونت همراه است، سکوت، کاهش رفت‌وآمد و قطع تدریجی روابط اجتماعی به واکنش‌هایی اجباری و مبتنی بر منطق بقا تبدیل می‌شود. این فرایند در بسیاری موارد با مداخلات مستقیم آزارگران، از جمله منع خروج از خانه یا سلب دسترسی زنان به ابزارهای ارتباطی، تقویت می‌شود. خورشید (۳۳ ساله) در این خصوص می‌گفت:

«می‌گه تو بیرون بودی؛ رفته بودی ... می‌گه با داداشم رابطه داری... به من می‌گه تو با شوهر آجی‌م رابطه داری.. من به دخترم نگفتم که بابات چی میگه. نگفتم می‌گه من با شوهر تو رابطه دارم؛ اگر نه خیلی ناراحت می‌شه. من فقط سکوت می‌کنم، چون آگه حرفی بزنم این قدر می‌زنه من رو که بمیرم. سعی می‌کنم کمتر با اون خانواده‌ها رفت‌وآمد کنم تا از این حرف‌ها نزنه».

حمیده (۲۴ ساله) نیز روایت می‌کرد:

«اصلاً نمی‌دازه. حق ندارم، بیرون برم، چه برسه به اینکه بخوام سر کار برم.... گوش می‌روم از م گرفته بود. گوش می‌هم نداشتم با یکی درددل کنم» (حمیده، ۲۴ ساله).

فقدان شبکه‌های حمایتی

نبود شبکه‌های حمایتی خانوادگی و اجتماعی، شدت انزوا و آسیب‌پذیری زنان مهاجر را دوچندان می‌کند. بسیاری از مشارکت‌کنندگان بر این موضوع تاکید داشتند که همسرانشان از عدم حمایت آن‌ها توسط خانواده‌هایشان آگاه‌اند و از آن به عنوان ابزاری برای اعمال فشار و کنترل بیشتر بر علیه آنها استفاده می‌کنند. حکیمه (۲۹ ساله) می‌گفت:

«شوهرم می‌گه خداروشکر! آگه بخوای بری پیش اون‌ها، از خونه می‌اندازنت بیرون و آواره می‌شی».

البته مهاجرت به خودی خود به معنای گسست از شبکه‌های حمایتی پیشین است. فاصله جغرافیایی با خانواده مبدأ، نبود دوستان و آشنایان و محدود شدن روابط اجتماعی به خانواده همسر، زنان را در موقعیتی نابرابر با همسران آزارگشان قرار می‌دهد. معصومه (۲۱ ساله) می‌گفت:

«خودم تنها اینجام. من هیچ‌کسی رو اینجا ندارم. خودم و شوهرم. خانواده افغانستان هستند. چه کار می‌تونن بکنن. کسی اینجا نیست که از حق من دفاع کنه. اینجا هیچ دوست و آشنایی ندارم به جز فامیل خودش».

اگر چه در مواردی نیز که خانواده مبدأ در ایران حضور داشت؛ به دلایلی نظیر هراس از انگ اجتماعی، بی‌آبرویی و بدنام شدن خانواده از این زنان حمایتی به عمل نمی‌آمد. در نهایت انزوای اجتماعی، همراه با وابستگی اقتصادی و هراس از افشاگری، شبکه‌ای درهم‌تنیده از محدودیت‌ها ایجاد می‌کند که خروج زنان از چرخه خشونت را پرهزینه و ناممکن می‌سازد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که آمد، بر اساس یافته‌های این مطالعه، تجربه زنان مهاجر افغان از خشونت خانگی را می‌توان در چهار مضمون اصلی دسته‌بندی و تحلیل کرد: سلب عاملیت در سایه نظام پدرسالارانه، خشونت نهادینه‌شده در خانواده و اجتماع، جنسیت به‌مثابه میدان بازنمایی سلطه مردانه و طرد چندلایه زنان.

سلب عاملیت در سایه نظام پدرسالارانه: ساختارهای فرهنگی و معنایی حاکم، واکنش در برابر خشونت خانگی را پدیده‌ای شرم‌آور و تابوشکنانه معرفی می‌کنند. زنان در چنین بافتی با نظم نمادینی روبه‌رو هستند که آشکارکردن خشونت را عبور از مرزهای مشروعیت فرهنگی می‌داند. از این رو، سکوت این زنان نه صرفاً یک انتخاب فردی، بلکه محصول ساختارهای اجتماعی و فرهنگی پیچیده‌ای است که آن را بازتولید و عاملیت ایشان را محدود می‌سازد. در این فضا، گفت‌وگو درباره خشونت می‌تواند به لکه‌ای بر آبروی خانوادگی یا تهدیدی علیه ساختار قدرت مردانه تلقی شود. با الهام از نظریه خشونت نمادین بورديو (۲۰۰۱) خشونت زمانی بیشترین کارآمدی را زمانی دارد که درونی شود و زنان آن را بخشی طبیعی از زندگی پندارند (اسچوبرت، ۲۰۰۸).

همخوانی خشونت با قالب‌های فرهنگی و زبانی آموخته‌شده از کودکی، زنان را از کنشگری فعال محروم و به پذیرش وضعیت موجود سوق می‌دهد. این وضعیت با مفهوم «درماندگی آموخته‌شده» سلیگمن (۱۹۷۵) نیز هم‌راستا است؛ تجربه مکرر خشونت در کنار نبود حمایت‌های اجتماعی و تأکید خانواده بر صبر و تحمل، زنان را به این باور می‌رساند که تغییر ممکن نیست (مایر و سلیگمن، ۲۰۱۶؛ والکر و همکاران، ۲۰۱۷). قابل تأمل این‌که روایت‌ها نشان می‌دهد بسیاری از زنان می‌کوشند تصویری مطلوب از همسر نزد فرزندان به ویژه دختران و خویشاوندان ارائه دهند. آنان حتی در اوج خشونت از بازگرددن واقعیت‌ها خودداری می‌کردند. تلاش برای حفظ تصویر پدر بار مضاعفی بر دوش زنان می‌نهد؛ گویی پاسداری از اقتدار پدرانه وظیفه‌ای است که خود زنان خشونت‌دیده بر عهده دارند. چنین کنشی تجسم پدرسالاری درونی‌شده است (رانا، ۲۰۲۱). در این نظم فرهنگی، طلاق یا عدم ایفای نقش مادری عبور از مرزهای زن شایسته تلقی می‌شود و پیامدهایی چون طرد، بی‌آبرویی و برچسب‌هایی همچون هوسرانی یا خیانت دارد.

1. Schubert
2. Maier
3. Walker

این واکنش‌ها را همچنین می‌توان در چارچوب نظریه فمینیستی-فرهنگی تحلیل کرد؛ جایی که خشونت خانگی محصول بازتولید مداوم ارزش‌ها، نقش‌ها و معانی فرهنگی در خانواده و اجتماع است (دوباش و دوباش، ۲۰۰۴). زنان خشونت را می‌پذیرند و حتی گاه رنج‌های خود را معنا می‌بخشند. آن‌ها خود را نه قربانی صرف، بلکه مادرانی فداکار و نگهبان خانواده می‌دانند؛ بازنمایی‌ای که خشونت را در قالبی اخلاقی و گاه قهرمانانه می‌نشانند. همسو با یافته‌های این پژوهش، بررسی‌های اُرهماگ^۱ (۲۰۲۰) و علی و نایلوورا^۲ (۲۰۱۳) نیز نشان داد که نقش‌های جنسیتی تثبیت شده، به‌ویژه مادری، تحمل خشونت و درونی‌سازی رنج را تسهیل می‌کنند. بدین ترتیب، مادری هم‌زمان منبع قدرت اخلاقی و عامل استمرار خشونت است. در چنین بستری تقریباً هیچ‌یک از زنان مشارکت‌کننده در این مطالعه به طلاق به عنوان گزینه‌ای واقعی نیندیشیده بودند. در عوض، خودکشی یا آسیب به خود در لحظات استیصال راهی برای بازگرداندن حداقلی از کنترل تجربه می‌شد.

افزون‌براین، هراس اجتماعی ناشی از قضاوت اطرافیان نوعی سرمایه نمادین منفی می‌آفریند. این سرمایه (مشتق شده از مفاهیمی چون آبرو، شرم و نقش زن فداکار) به عاملی بازدارنده در برابر طلاق یا حتی بازگویی خشونت بدل می‌شود. زنان در این چارچوب از حق واکنش، تصمیم‌گیری و حتی روایت خشونت محروم می‌مانند، چراکه هر کنش مخالف با پذیرش می‌تواند به تضعیف سرمایه نمادینشان بینجامد. در این دستگاه انضباطی، آن‌گونه که فوکو در نظارت و تنبیه (۱۹۷۷) توضیح می‌دهد، قدرت با نهادینه‌سازی نظارت دائمی و نامرئی، سوژه‌ها را به اصلاح رفتار خود وامی‌دارد. از این منظر زنان تحت تأثیر نهادهای اجتماعی و فرهنگی، خشونت‌پرهیزی (یعنی پرهیز از خشونت متقابل در برابر همسران) و ماندن در روابط خشونت‌آمیز را نه فقط فضیلت، بلکه وظیفه اخلاقی و نشانه زنانگی کامل می‌دانند. در این وضعیت، خشونت فیزیکی به جای آن‌که استثنایی و نابهنجار تلقی شود، در لفافه‌ای از انضباط اخلاقی مشروعیت می‌یابد؛ زیرا مقاومت در برابر آن به معنای نقض همان ارزش‌های فرهنگی است که زن برای پذیرش اجتماعی به آن‌ها متوسل می‌شود. فشار برای سکوت و تاب‌آوری امکان مقاومت و کنش فعالانه این زنان را تضعیف می‌کند.

خشونت نهادینه‌شده در خانواده و اجتماع: یافته‌های این مطالعه نشان داد که خشونت علیه زنان تنها به کنش فردی همسران محدود نمی‌شود، بلکه در شبکه‌ای از روابط خانوادگی

1. Ormhaug

2. Ali & Naylor

و اجتماعی بازتولید می‌گردد. سکوت یا بی‌تفاوتی نزدیکان یا همسایه‌ها نسبت به خشونت خانگی و عدم اجابت درخواست کمک از سوی زنان یکی از مؤلفه‌های مهم در تداوم این چرخه است. سکوت به معنای تأیید ضمنی خشونت قلمداد می‌شود، پرستیژ فرهنگی آن را تقویت می‌کند و یکی از مهم‌ترین پیامدهای آن، تثبیت موقعیت خشونت در ساختار اجتماعی است. چنین بی‌تفاوتی اجتماعی، خشونت را امری شخصی و درون خانوادگی قلمداد کرده و امکان مداخله یا حمایت بیرونی را از زنان سلب می‌کند (چیانگ و لوگان، ۲۰۲۴).

در کنار این سکوت اجتماعی، نرمال‌سازی خشونت نیز از طریق تجربه جمعی و فشار اطرافیان شکل می‌گیرد. بسیاری از زنان به واسطه روایت‌ها و تجربه نسل‌های پیشین می‌آموزند که خشونت «جزئی طبیعی از زندگی مشترک» است. خانواده گسترده، به‌ویژه مادران، زنان را به تحمل و صبر فرامی‌خوانند و شکایت از شرایط را نوعی زشت‌گویی و بی‌اخلاقی می‌دانند. این امر به بازتولید میان‌نسلی خشونت منجر می‌شود. وجود الگوهای خشونت در خانواده سبب می‌شود خشونت در ذهن زنان و مردان مشروعیت یابد. گرچه در زندگی مشترک این زنان با خانواده‌های همسر، این خشونت ابعاد تازه‌ای نیز پیدا می‌کند. زنان در چنین شرایطی، نه تنها با خشونت همسر، بلکه با فشارها و خشونت‌های اعمال شده از جانب مادرشوهر و خواهرشوهر نیز روبه‌رو هستند. زنان نسل‌های پیشین، به‌ویژه مادرشوهران، با درونی‌سازی هنجارهای پدرسالارانه در نقش بازتولیدکنندگان این مناسبات و عوامل خشونت ظاهر می‌شوند (وایلا و همکاران، ۲۰۲۵). این هم‌پیمانی خانوادگی علیه زنان، آن‌ها را در موقعیت انزوای شدیدتر قرار می‌دهد و امکان اعتراض یا ترک رابطه را بیش‌ازپیش محدود می‌سازد.

این در حالی است که پاسخ زنان به خشونت با خشونت متقابل نیز تابو قلمداد می‌شود. دفاع فیزیکی از خود یا مقابله با خشونت مردانه، در نظم فرهنگی مسلط مذموم شمرده شده و به تحقیر و سرزنش زن در خانواده و اجتماع منجر می‌شود. بدین ترتیب، ساختارهای جنسیتی غالب حتی حق دفاع را از زنان سلب می‌کنند. این چرخه نشان می‌دهد که خشونت تنها از سوی مردان اعمال نمی‌شود، بلکه زنان نیز در فرآیند بازتولید آنچه با سرزنش دخترانشان و توصیه به صبر، چه با همراهی با پسرانشان و سرکوب همسران ایشان ایفای نقش می‌کنند. نظریه پردازانی چون بارتکی (۱۹۹۰) با الهام از فوکو (۱۹۷۷) این وضعیت را

1. Chiang & Logan

2. Waila

خودنظارتی جنسیتی^۱ خوانده‌اند؛ به این معنا که زنان تحت تأثیر تربیت فرهنگی و هنجارهای مسلط، خود را از منظر نگاه مردانه می‌بینند و رفتارشان را مطابق انتظارات اجتماعی کنترل می‌کنند. در چنین نظامی از قدرت، خشونت نه صرفاً با زور آشکار، بلکه با درونی سازی نگاه سلطه‌گر اعمال می‌شود. زنان به ناظران خود بدل شده و با پذیرش نقش‌های سنتی، خود را محدود و سانسور می‌کنند. در نتیجه، سکوت و تردید زنان در برابر خشونت، نه ناشی از ناتوانی فیزیکی، بلکه حاصل نظامی انضباطی و درونی شده است که بخشی از کنش‌های روزمره آن‌ها شده است. به بیان دیگر، بی‌عملی زنان در برابر خشونت بیشتر محصول قدرت نامرئی هنجارهاست تا ناتوانی فردی.

جنسیت به مثابه میدان بازنمایی سلطه مردانه: شاید یکی از اصلی‌ترین مضامین در فهم خشونت خانگی، جنسیت به مثابه میدان بازنمایی سلطه مردانه باشد؛ جایی که بدن زنان عرصه اعمال قدرت و کنترل مردان قرار می‌گیرد. در این چارچوب، مفاهیمی همچون زوال قدرت جنسی مردان و بیماری زنان به مثابه تسهیلگر خشونت عمل می‌کنند. گرچه ناتوانی جنسی مردان، برای برخی زنان نوعی رهایی موقت از خشونت جنسی و بارداری ناخواسته را به همراه دارد؛ اما همین ناتوانی، به دلیل پیوند تنگاتنگ آن با تصور مردان از مردانگی و قدرت، به احساس ناکامی آن‌ها و در نهایت به افزایش خشونت جسمی علیه زنان می‌انجامد (پرین^۲ و همکاران، ۲۰۱۹).

در همین راستا، یافته‌های جوکس^۳ و همکاران (۲۰۱۹) نیز تأیید می‌کند که سرخوردگی‌های مردان، به ویژه در زمینه‌های اقتصادی و هویتی، اغلب از طریق خشونت خانگی جبران می‌شود. در چنین شرایطی، بدن زن نه تنها به محلی برای اعمال خشم، بلکه به ابزاری برای بازسازی و تثبیت هویت ازدست‌رفته مردانه بدل می‌شود. در مجموع، این الگو نشان می‌دهد که خشونت خانگی در بطن گفتمان‌های مردانگی و سلطه بر ساخت می‌شود.

طرد چندلایه زنان: بسیاری از این زنان به دلیل مهاجرت اجباری، جدایی از خانواده‌های گسترده و نبود پیوندهای اجتماعی پایدار در ایران، از دسترسی به شبکه‌های حمایتی محروم‌اند. فقدان شبکه‌های اجتماعی مؤثر، امکان تکیه بر حمایت‌های خانوادگی را برای تعدادی از آنان سلب کرده و به وابستگی بیشتر به همسران خشونت‌گرا منجر شده است.

1. Sended self-surveillance

2. Perrin

3. Jewkes

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی و خانوادگی یکی از مهم‌ترین منابع برای مقاومت در برابر خشونت‌اند و به تبع نبود آن‌ها، زنان مهاجر را در موقعیت آسیب‌پذیرتری قرار می‌دهد (گوروگ و خانلو، ۲۰۰۴)؛ اگرچه با توجه به آنچه آمد، گاهی وجود این شبکه‌های اجتماعی نیز تغییری در وضعیت این زنان ایجاد نمی‌کند.

ناگفته نماند خشونت خانگی در بسیاری از موارد با استراتژی‌های آگاهانه‌ای همراه است که از سوی مردان برای کنترل و انزوای زنان به کار گرفته می‌شود. در مورد زنان مهاجر، این انزوا با محدودیت‌های اقامتی و اقتصادی تقویت می‌شود؛ به گونه‌ای که مردان از ترس زنان نسبت به اخراج یا بازداشت خانواده‌شان، به عنوان ابزاری برای تثبیت سلطه استفاده می‌کنند. این سازوکارهای انزوابخش، زنان را در چرخه‌ای از سکوت و ناتوانی نگه می‌دارد و خشونت را بازتولید می‌کند (فریدمن، ۲۰۱۶). ضمن این‌که زنان افغان در ایران و دیگر جوامع مهاجرپذیر اغلب با تبعیض در دسترسی به خدمات و محدودیت در بازار کار مواجه‌اند. وضعیت اقامت نامشخص و فقدان مدارک قانونی، امکان دسترسی به نظام قضایی و حمایت‌های دولتی را برایشان به شدت محدود می‌سازد. هم‌زمان، تبعیض در حوزه‌های بهداشت، آموزش و اشتغال، مسیر استقلال اقتصادی و اجتماعی ایشان را مسدود کرده و زنان را در روابط خشونت‌آمیز گرفتار نگه می‌دارد (مجیدی، ۲۰۱۹).

در مجموع، این مطالعه نشان داد که خشونت خانگی علیه زنان مهاجر افغان پدیده‌ای چندبُعدی و پیچیده است که در ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، قانونی و اقتصادی ریشه دارد. به نظر می‌رسد کاهش خشونت علیه زنان مهاجر افغان در ایران، نیازمند سیاست‌ها و برنامه‌هایی در خصوص وضعیت اقامت آن‌ها است. ضمن این‌که رویکردهای حمایتی از این زنان نباید صرفاً فردمحور باشند، بلکه باید ساختارهای نابرابر پدرسالارانه، فقر، نبود آموزش، اشتغال و تابوهای فرهنگی را نیز هدف قرار دهند. درغیراین صورت، زنانی که در چنین ساختارهایی گرفتار می‌شوند، امکان‌هایی از آن‌ها نخواهند داشت.

تحقیق حاضر در نیل به اهداف خود با محدودیت‌هایی مواجه بوده است: (۱) حساسیت موضوع، آنگ اجتماعی خشونت خانگی و به تبع آن عدم تمایل تعداد قابل توجهی از زنان به مشارکت در این پژوهش احتمالاً منجر به محدود شدن دامنه داده‌ها و به تبع آن عدم بازتاب کامل تنوع تجربه‌ها شده است. (۲) با احتمال بالا ملیت و نیز شغل مصاحبه‌کنندگان در شکل‌گیری یک رابطه قدرت میان آن‌ها و مشارکت‌کنندگان و به تبع آن خودسانسوری

مشارکت‌کنندگان مؤثر بوده است. ۳) تمرکز بر محله هرندي، کاربرد نتایج را برای سایر زمینه‌های جغرافیایی یا گروه‌های مهاجر با دشواری مواجه خواهد ساخت. ۴) بسیاری از ابعاد به حاشیه‌راندگی قانونی و نهادی در اسناد رسمی، قوانین یا رویه‌های غیررسمی پنهان است و پژوهش کیفی فردمحور نمی‌تواند به تمامی این ساختارها دسترسی پیدا کند. در عین حال، با توجه به این محدودیت‌ها، چندین پیشنهادی پژوهشی برای مطالعات آتی ارائه می‌شود: ۱) پژوهش‌های آینده می‌توانند تجربه خشونت خانگی و طرد اجتماعی زنان مهاجر افغان را با گروه‌های مهاجر دیگر (مثلاً عراقی یا سوری) یا حتی زنان ایرانی در موقعیت‌های مشابه مقایسه کنند تا ابعاد ویژه تجربه زنان افغان آشکار شود. ۲) بررسی دیدگاه مردان مهاجر، خانواده‌های گسترده و حتی فرزندان این زنان می‌تواند درک چندوجهی‌تری از موضوع خشونت خانگی این گروه از زنان ارائه دهد. ۳) پژوهش‌های آتی همچنین می‌توانند به طور مستقیم اثر قوانین مهاجرتی، وضعیت اقامت و سیاست‌های دولتی بر تجربه خشونت خانگی را تحلیل کنند و نشان دهند چگونه ساختارها، سکوت یا عاملیت زنان را شکل می‌دهند.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از شرکت‌کنندگان در پژوهش که در مراحل مختلف تحقیق ما را یاری کرده‌اند، صمیمانه تشکر می‌کنیم.

منابع مالی

این مقاله به صورت مستقل نوشته شده و برای نوشتن آن، از هیچ سازمانی حمایت مالی دریافت نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان تأیید می‌کنند که هیچ‌گونه تعارض منافع ندارند.

منابع

- شربتیان، محمدحسن، دانش، پروانه و طوافی، بویا (۱۳۹۶). تحلیل جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان و رابطه آن با احساس امنیت در خانه (مطالعه موردی زنان ۱۸-۵۴ سال شهر میانه). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۶(۱)، ۴۷-۷۲.
- عبداللهی چندانتق، حمید، چاوشیان، حسن و اسمعیل‌زاده سالستانی، مریم (۱۳۹۴). پدرسالاری، تجدد تحریف شده و نمایش بدن زنانه: مطالعه‌ای در شهر رشت. مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۴۹(۴)، ۵-۳۴.

- علاءالدینی، پویا و رحیمی، مریم (۱۴۰۱). زنان مهاجر افغانستانی در تهران: تجربه‌های زیسته و دسترسی به امکانات. پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، ۱۲(۱)، ۹-۳۴.
- فتحی، منصور و درخشانی، سوما (۱۴۰۲). واکاوی چالش‌های زنان مهاجر افغانستانی دارای همسر مصرف‌کننده مواد. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴(۵۵)، ۳۴۵-۳۷۹.
- قلی‌پور، سیاوش، امیری، نادر و تیزچنگ، مهسا (۱۳۹۳). زنان و بازتولید پدرسالاری (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه). مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۵(۴)، ۱۱۱-۱۵۲.
- مرتضوی، سیما، سهرابی، فرامرز، اسکندری، حسین، برجعلی، احمد و خانجانی، مهدی (۱۴۰۳). شناسایی عوامل مؤثر بر خشونت خانگی علیه زنان ایرانی دارای همسر مهاجر افغانستانی. مجله علوم روان‌شناختی، ۲۳(۱۴۴)، ۱-۱۹.
- هاشمیان‌فر، سیدعلی، دهقانی، حمید و محمدی، فریده (۱۴۰۲). تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر مزاحمت‌های خیابانی (مورد مطالعه: زنان ساکن شهر هرات-افغانستان). جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۴(۴)، ۱-۲۴.
- همتی، رضا و ایمانی، الماس‌خان (۱۴۰۲). تحلیلی جامعه‌شناختی از کیفیت زندگی مهاجران افغانستانی ساکن اصفهان. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۲(۲)، ۸۱-۱۰۰.
- یکه‌کار، شیرین و حسینی حاجی‌بکنده، سیداحمد (۱۳۹۷). ویژگی‌های خشونت خانگی علیه زنان و زمینه‌های فرهنگی مرتبط با آن. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۵(۱۶)، ۴۱-۱۰۰.
- Afrouz, R., Crisp, B. R., & Taket, A. (2023). Afghan women's barriers to seeking help for domestic violence in Australia. *Australian Social Work*, 76(2), 217-230.
- Ahmadi, A., Erfani, A., & McArdle, R. (2022). Intimate partner violence and unmet need for family planning in Afghan women: The implication for policy and practice. *Reproductive Health*, 19(1), 1-11.
- Ahmed, M. (2021). Violence against Afghan immigrant women in Canada: cultural influences in help-seeking behaviours (Doctoral dissertation, Toronto Metropolitan University).
- Ali, P. A., & Naylor, P. B. (2013). Intimate partner violence: A narrative review of the biological and psychological explanations for its causation. *Aggression and Violent Behavior*, 18(3), 373-382. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2013.01.005>
- Bartky, S. L. (1990). *Femininity and Domination: Studies in the Phenomenology of Oppression*. New York: Routledge.
- Bellot, C., Izal, M., & Montorio, I. (2022). Learned helplessness and coping in intimate partner violence survivors: A theoretical update. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(9-10), NP7586-NP7608.
- Bishop, K. (2019). Unconventional actors. *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, 44(3), 521.
- Bourdieu, P. (1998). *Masculine domination*. Stanford University Press
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press

- Chiang, E.S., Logan, R.A. Stop the Silence: A Self-Paced Program on Bystander Intervention for Domestic Violence for College Students. *Trends in Psychol.* (2024).
- Childress S, Shrestha N, Kenensarieva K, Urbaeva J, Schrag RV. The Role of Culture in the Justification and Perpetuation of Domestic Violence: The Perspectives of Service Providers in Kyrgyzstan. *Violence Against Women.* 2023 Jul 24;30(5):10778012231186814. doi: 10.1177/10778012231186814. Epub ahead of print. PMID: 37487221; PMCID: PMC10805967.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). University of California Press.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society, 19*(6), 829–859.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review, 43*(6), 1241–1299.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Sage publications.
- Cripps, K. (2023). Indigenous women and intimate partner homicide in Australia: confronting the impunity of policing failures. *Current Issues in Criminal Justice, 35*(3), 293-311.
- Devries, K. M., Mak, J. Y., Bacchus, L. J., Child, J. C., Falder, G., Petzold, M., ... & Watts, C. H. (2021). Intimate partner violence and incident depressive symptoms and suicide attempts: A systematic review of longitudinal studies. *PLOS Medicine, 18*(3), e1003495.
- Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (2004). Women's violence to men in intimate relationships: Working on a puzzle. *British Journal of Criminology, 44*(3), 324–349.
- Empinado, A., Berrios, A., & Gonzalez, L. (2023). Understanding the cycle of abuse and psychological entrapment among IPV survivors. *Violence Against Women, 29*(2), 158–178.
- Empinado, J. M., Resurreccion, R. R., & Medina, A. J. (2023). Learned helplessness and domestic violence: Understanding women's psychological responses. *Asian Journal of Women's Studies, 29*(1), 32–49.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Translated by Alan Sheridan. New York: Pantheon Books.
- Freedman, J. (2016). Engaging with the human rights of migrants: The case of violence against women. *Journal of Gender Studies, 25*(3), 254–265.
- Ghafournia, N., & Easteal, P. (2021). Help-seeking experiences of immigrant domestic violence survivors in Australia: A snapshot of Muslim survivors. *Journal of Interpersonal Violence, 36*(19-20), 9008-9034.
- Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology: A modified Husserlian approach*. Duquesne University Press.
- Goliaei, Z., Chaban, Z., Amrei, S. A. M., Azar, Y. P., Afzal, L., Hakim, R., Al-Ani, H.

- A., Koga, P. M., & Guggenbickler, A. M. (2023). Post-resettlement intimate partner domestic violence in Afghan and Arab refugees: A scoping review. *Social Sciences*, 12(12), 651.
- Guruge, S., & Khanlou, N. (2004). Intersectionalities of influence: Researching the health of immigrant and refugee women. *Canadian Journal of Nursing Research*, 36(3), 32–47.
 - Hamedanian, F. (2024). Immigrant women from Iran and Afghanistan in Sweden: Experiences of domestic violence during the COVID pandemic. *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, 9(1), 1.
 - Heron, R. L., Eisma, M. C., & Browne, K. D. (2022). Why do female domestic violence victims remain in or leave abusive relationships? A qualitative study. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 31(5), 677–694.
 - Hisasue T, Kruse M, Hietamäki J, Raitanen J, Martikainen V, Pirkola S, Rissanen P. Health-Related Costs of Intimate Partner Violence: Using Linked Police and Health Registers. *J Interpers Violence*. 2024 Apr;39(7-8):1596-1622.
 - Hyder, A. A., Noor, Z., & Tsui, E. (2007). Intimate partner violence among Afghan women living in refugee camps in Pakistan. *Social Science & Medicine*, 64(7), 1536–1547.
 - Jewkes, R., Flood, M., & Lang, J. (2019). From work with men and boys to changes of social norms and reduction of inequities in gender relations: A conceptual shift in prevention of violence against women and girls. *The Lancet*, 385(9977), 1580–1589.
 - Jewkes, R., Fulu, E., Tabassam Naved, R., Chirwa, E., Dunkle, K., Haardörfer, R., & Garcia-Moreno, C. (2017). Women's and men's report of past-year prevalence of intimate partner violence and rape and women's risk factors for intimate partner violence: A multicountry cross-sectional study in Asia and the Pacific. *PLOS Medicine*, 14(9), e1002381.
 - Machisa, M., Christofides, N., & Jewkes, R. (2023). Mental health impacts of intimate partner violence: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Psychiatry*, 10(1), 21–34.
 - Maier, S. F., & Seligman, M. E. P. (2016). Learned helplessness at fifty: Insights from neuroscience. *Psychological Review*, 123(4), 349–367. <https://doi.org/10.1037/rev0000033>
 - Majidi, N. (2019). From forced migration to forced return in Afghanistan: Policy and program implications. *Migration Policy Practice*, 9(2), 28–33.
 - Moghadam, V. M. (2002). Patriarchy and the politics of gender in modernising societies: Iran, Pakistan and Afghanistan. *International Sociology*, 7(1), 35–53.
 - Ormhaug, C. M. (2020). Why women stay: Exploring the role of motherhood and resistance in abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, Advance online publication.

- Perrin, N., Marsh, M., Clough, A. et al. Social norms and beliefs about gender based violence scale: a measure for use with gender based violence prevention programs in low-resource and humanitarian settings. *Confl Health* 13, 6 (2019).
- Qamar, F. N., Saleem, S., & Zaidi, S. (2022). Gender-based violence: Experiences of women survivors in Pakistan. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(13–14), NP10204–NP10225.
- Rai, A., & Choi, Y. J. (2018). Socio-cultural risk factors impacting domestic violence among South Asian immigrant women: A scoping review. *Aggression and violent behavior*, 38, 76–85.
- Rana, M. (2021). Internalized patriarchy: Socio-cultural and economic barriers to participation of women in politics. In *Women Voters in Indian Elections* (pp. 84–108). Routledge India.
- Ratele, K. (2022). Masculinities and intimate partner violence in South Africa: Addressing hegemonic masculinities for gender justice. *Journal of Gender Studies*, 31(2), 134–150.
- Saxton, M. D., Stanzani, C., & Prelinger, L. (2020). Silencing women's suffering: Gender, subjectivity, and intimate partner violence. *Violence Against Women*, 26(1), 26–50.
- Schubert, J. D. (2014). Suffering/symbolic violence. In Pierre Bourdieu (pp. 179–194). Routledge.
- Seligman, M. E. P. (1975). *Helplessness: On Depression, Development, and Death*. San Francisco: W.H. Freeman.
- Sigvardsson, E., et al. (2023). Structural barriers and intimate partner violence among immigrant women. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(8), 1875–1893.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. SAGE.
- Sweileh, W. M. (2021). Global research activity on gender-based violence in humanitarian settings: A bibliometric analysis (2000–2020). *Conflict and Health*, 15(1), 1–12.
- UNFPA. (n.d.). *Afghanistan. Gender-Based Violence Programme Data Dashboard*.
- Vasileiou, K., Barnett, J., Thorpe, S., & Young, T. (2018). Characterising and justifying sample size sufficiency in interview-based studies: Systematic analysis of qualitative health research over a 15-year period. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 148.
- Vu, N. L., Jouriles, E. N., McDonald, R., & Rosenfield, D. (2020). Children's exposure to intimate partner violence: A meta-analysis of longitudinal associations with child adjustment problems. *Clinical Psychology Review*, 76, 101814.
- Waila, J.M., Wilson, M.L., Bärnighausen, T. et al. *Physical Abuse Perpetrated by*

- In-laws: An Analysis of Nationally Representative Survey Data from 47 Low- and Middle-income Countries. *J Fam Viol* 40, 577–590 (2025).
- Walker, L. E. (2019). *The battered woman syndrome* (4th ed.). Springer Publishing Company.
 - Walker, L. E., Bowen, E., & Brown, S. (2017). Predicting the severity and persistence of women's responses to intimate partner violence: The role of learned helplessness. *Violence Against Women*, 23(4), 432–450.
 - Wathen, C. N., MacGregor, J. C., & MacQuarrie, B. J. (2015). The impact of domestic violence in the workplace: Results from a pan-Canadian survey. *Journal of occupational and environmental medicine*, 57(7), e65-e71.
 - Wathen, C. N., MacGregor, J. C., & MacQuarrie, B. J. (2015). The impact of domestic violence in the workplace: Results from a pan-Canadian survey. *Journal of occupational and environmental medicine*, 57(7), e65-e71.
 - World Health Organization. (2023). *Understanding and addressing violence against women*. WHO.
 - Zannettino, L. (2012). Factors Having an Impact on Domestic Violence in Liberian Refugee Communities in South Australia. *Violence against Women*, 18(7), 807–828.

References in Persian

- Sharbatian, M. H., Danesh, P., & Tavafi, P. (2017). A sociological analysis of domestic violence against women and its relationship with the sense of security at home (A case study of women aged 18–54 in Miyaneh City). *Strategic Research on Social Problems*, 6(1), 47–72.
- Ebadollahi Chanzanagh, H., Chavoshian, H., & Esmaeilzadeh Salestani, M. (2015). Patriarchy, distorted modernity, and the display of the female body: A study in Rasht City. *Iranian Journal of Social Studies*, 9(4), 5–34.
- Alaeddini, P., & Rahimi, M. (2022). Afghan migrant women in Tehran: Lived experiences and access to facilities. *Iranian Anthropological Research*, 12(1), 9–34.
- Fathi, M., & Derakhshani, S. (2023). Exploring the challenges of Afghan migrant women married to substance-dependent spouses. *Quarterly Journal of Welfare Planning and Social Development*, 14(55), 345–379.
- Gholipour, S., Amiri, N., & Tizchang, M. (2014). Women and the reproduction of patriarchy (A case study of Kermanshah City). *Iranian Journal of Sociology*, 15(4), 111–152.
- Mortazavi, S., Sohrabi, F., Eskandari, H., Borjali, A., & Khanjani, M. (2024). Identifying factors affecting domestic violence against Iranian women married to Afghan migrant men. *Journal of Psychological Sciences*, 23(144), 1–19.
- Hashemianfar, S. A., Dehghani, H., & Mohammadi, F. (2023). A sociological explanation of factors affecting street harassment (A case study of women residing in

Herat City, Afghanistan). *Applied Sociology*, 34(4), 1–24.

- Hemati, R., & Imani, A. K. (2023). A sociological analysis of the quality of life of Afghan migrants residing in Isfahan. *Strategic Research on Social Problems*, 12(2), 81–100.
- Yekehkar, S., & Hosseini Hajibakandeh, S. A. (2018). Characteristics of domestic violence against women and its related cultural contexts. *Journal of Social Work Research*, 5(16), 41–100.